KOUPELNA VE FOTOGRAFII

Emma Lukášová

Bakalářská práce

2025

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Ateliér Fotografie

Akademický rok: 2024/2025

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	**Emma Lukášová**
Osobní číslo:	**K22074**
Studijní program:	**B0212A310004 Multimédia a design**
Specializace:	**Reklamní fotografie**
Forma studia:	**Prezenční**
Téma práce:	**1. Teoretická část:** **Koupelna ve fotografii** **2. Praktická část:** **a) katalog produktů nebo služeb:** **Autobusáci** **b) výstavní soubor:** **Autobusáci**

Zásady pro vypracování

1. Textová část:
rozsah práce: minimálně 25 normostran čistého textu + předepsané přílohy (ilustrace, poznámkový aparát, použitá literatura, ...). Téma textové části by mělo souviset s tématy praktického tvůrčího výstupu. Součástí obhajoby práce je přednáška na téma textové části bakalářské práce v rozsahu maximálně 15 minut včetně obrazové prezentace. Textová část se odevzdává ve třech vyhotoveních, z toho jeden výtisk pro uložení do archivu UTB a dva výtisky v pevných deskách.

2. Praktický tvůrčí výstup:
a) katalog produktů nebo služeb: odevzdává se vázaný katalog obsahující nejméně 17 ks produktových fotografií – formát cca 21x30 cm jako maketa s grafickou úpravou, hodnocena bude technická kvalita fotografií, tisku a kreativita.
b) výstavní soubor (ucelený, koncipovaný soubor fotografií): odevzdává se min. 9 ks fotografií v archivní kvalitě, výstavní formát, libovolná technika, adjustováno + artist´s statement cca 250 – 300 slov.
c) uložení do digitálního archivu NAS (https://nas.fmk.utb.cz): obsahuje kompletní bakalářskou práci (textová část i praktický tvůrčí výstup). Textová v .pdf formátu a dále všechny fotografické práce v uvedených technických parametrech (náhledy JPG 72dpi a plná data TIFF 300dpi, tisková kvalita, v názvu jednotlivých fotografií příjmení autora/autorky), včetně artist´s statementu obou částí praktického tvůrčího výstupu bakalářské práce.

Rozsah bakalářské práce: **viz Zásady pro vypracování**
Rozsah příloh: **viz Zásady pro vypracování**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/umělecké dílo**

Seznam doporučené literatury:

PENNER, Barbara. *Bathroom. Objekt*. London: Reaktion Books, [2013]. ISBN 978-1-78023-193-8.
TOUSSAINT, Jean-Philippe. *Koupelna. Světová próza*. Praha: Fra, 2013. ISBN 978-80-87429-21-1.
MAJAKOVSKIJ, Vladimir Vladimirovič. *O tom*. Praha: Mladá fronta, 1987.
GOLDIN, Nan, HEIFERMAN, Marvin; HOLBORN, Mark a FLETCHER, Suzanne (ed.). *The ballad of sexual dependency*. New York : Aperture, 2012. ISBN 978-1-59711-208-6.
LHOTÁKOVÁ, Zdeňka. *Koupelny*. 2. vyd. *Stavíme*. Brno: ERA, 2004. ISBN 80-86517-51-9.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Lucia Fišerová, Ph.D.**
Kabinet teoretických studií

Konzultant bakalářské práce: **doc. MgA. Jan Jindra**
Ateliér Fotografie

Datum zadání bakalářské práce: **3. listopadu 2024**
Termín odevzdání bakalářské práce: **23. května 2025**

L.S.

Mgr. Josef Kocourek, Ph.D.
děkan

doc. MgA. Jan Jindra
vedoucí ateliéru

Ve Zlíně dne 3. března 2025

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění bez ohledu na výsledek obhajoby;
- bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- jedno vyhotovení bakalářské práce v listinné podobě bude ponecháno Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně k uložení;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá; neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že

- jsem na bakalářské práci pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem řádně citoval(a); v případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor;
- odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou obsahově totožné.

Ve Zlíně, dne ....

podpis autora

ABSTRAKT

V této práci chci provést čtenáře svým pohledem prostorem koupelny, a to prostřednictvím děl výtvarníků, literátů a fotografů. Ze shromážděného materiálu sestavit a zprostředkovat pohled na koupelnu jako takovou, jiným způsobem. Fascinující prostor nejen očisty, pro mě prostor nedotknutelný, ale také místo výtvarné, tvůrčí a fotografické.

Klíčová slova: koupelna, fotografie, vana, sprcha, umyvadlo zrcadlo, voda, prostor, sebe reflexe

ABSTRACT

The goal of the thesis is to guide the reader around the space of a bathroom via its view and by the means of works by artists, writers and photographers. It attempts to assemble and mediate a view of bathroom as such in a different way; as a fascinating space not designated only for purification and as an inviolable place, but also as an artistic, creative and photographic area.

Keywords: bathroom, photography, bath, shower, sink, mirror, water, room, self reflection

A v této části chci poděkovat vedoucí mé teoretické práce Mgr. Lucii Fišerové, Ph.D. za vnuknutí myšlenky, která mě přivedla k sepsání této bakalářské práce na základě mého projektu v hodinách historie fotografie (semestrální úkol: fiktivní výstava), pomoc s vystavením a vytříbením osnovy, s výběrem literatury a za trpělivost při konzultacích. Rodině a přátelům za podporu. Velké díky patří Jiřímu a Jitce.

OBSAH

OBSAH.....8
ÚVOD.....11
1 OSOBNÍ VSTUP DO PROSTORU KOUPELNY.....14
2 KOUPELNA VE VÝTVARNÉM POJETÍ (MALBA, LITERATURA, FOTOGRAFIE).....17
2.1 NEJEN OČISTA ALE I ŠMÍROVÁNÍ, VOYERISMUS.....19
2.2 KOUPELNA JAKO PROSTOR VEŘEJNÝ I INTIMNÍ.....24
3 KOUPELNA VE FOTOGRAFII.....33
3.1. ŽIVOT V KOUPELNE.....33
3.2. KOUPELNA JAKO MÍSTO NEBEZPEČÍ.....39
3.3 KOUPELNA JAKO MÍSTO SEBEREFLEXE: ZRCADLO.....43
3.4. KOUPELNA JAKO MÍSTO OČISTY, MEDITACE A KREATIVITY.....48
3.4.1 UMYVADLO.....48
3.4.2 SPRCHA.....53
3.4.3 VANA.....57
ZÁVĚR.....75
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....77
INTERNETOVÉ ZDROJE.....78
SEZNAM OBRÁZKŮ.....83

Heureka!

– Archimedes

ÚVOD

Ke zvolenému tématu mé bakalářské práce *Koupelna ve fotografii* mě inspirovala paní vedoucí, Mgr. Lucia Fišerová, Ph.D., v návaznosti na můj úkol *fiktivní výstavy,* zpracovaný v letním semestru 2. ročníku. Tehdy jsem si vyzkoušela mimo jiné úlohu kurátora. Dozvěděla jsem se při té příležitosti, že mám obrazového materiálu „dost na diplomovou práci".

„*Koupelna je samostatná místnost v bytě, vybavená přívodem a odpadem vody. Samozřejmostí je přívod teplé vody. Je určena pro koupání a mytí. Bývá vybavena vanou nebo sprchovým koutem a umyvadlem se zrcadlem. Někdy je součástí koupelny i záchod a bidet. V mnoha bytech bývá v koupelně umístěna i pračka. V poslední době i kvůli zmenšujícím se prostorám koupelen ve velkých obytných domech je stále oblíbenější sprchový kout".*[1]

Jedním ze zdrojů mé bakalářské práce je kniha od autorky Barbary Penner *Bathroom*. *Object Series*, která se zabývá koupelnou zasazenou spíše do prostoru veřejného. Zkoumá její historický a kulturní vývoj. Publikace je rozdělena do šesti kapitol. *Civilizující koupelna* popisuje přechod od veřejného k soukromému koupání a zabývá se koupelnou jako symbolem pokroku. Druhá kapitola s názvem *Ikonická koupelna* ukazuje, jak byly koupelny prezentovány v mediích a reklamě. Ve třetí nazvané *Racionální koupelna* pojednává autorka o technologickém pokroku. Ze čtvrté kapitoly Měkká *koupelna* se dozvídáme o koupelně jako místu relaxace. *Inkluzivní koupelna* řeší otázky genderové neutrality. Zdůrazňuje výzvy, kterým čelí například ženy nebo lidé se zdravotním postižením, a popisuje návrhy směřující k větší inkluzi. Poslední*, Alternativní koupelna*, skýtá ekologické a udržitelné alternativy a potřebu ke změně přístupu k nakládání s odpady s ohledem na životní prostředí.

Z rozsáhlé knihy, členěné na výše uvedené kapitoly, bych ráda čtenáři předložila, jak se autorka postupně do daného problému vnořuje. Její členění a koncipování publikace mě inspirovalo k názvům kapitol v této práci. Já jsem našla podobnou problematiku, ale ve fotografiích, kterými se zde zabývám. Ona ve své práci počet stran navyšovala a já z velkého množství nashromážděného materiálu musela ubírat. Tímto způsobem vzniklo členění kapitol mé práce, které připomínají větve stromu.

[1] WIKIPEDIE, koupelna, 2021

Zde budu nepřímo citovat slova autorky: Inspirativní výchozí bod pro tuto práci poskytla instalace *Sheboygan Men's Room* výtvarnice Ann Agee, jak ji popisuje Barbara Penner ve své publikaci *Bathroom* (2013). Penner zde reflektuje okamžik, kdy se jí při návštěvě tohoto prostoru spojily různé myšlenkové proudy týkající se hygienického prostoru jako místa kulturní i technologické významnosti.

Na první pohled působil interiér této pánské toalety útulně, téměř sentimentálně, díky ručně malovaným modrobílým dlaždicím evokujícím klidné krajiny a jezírka. Při podrobnějším pozorování však Penner rozpoznala, že se nejedná o pouhou estetickou hříčku. Zmíněné „jezírko" bylo ve skutečnosti částí čistírny odpadních vod a jednotlivé výjevy na stěnách znázorňovaly celý vodní systém města Sheboygan. Prostor tak skrze výtvarný jazyk vyprávěl o propojení každodenních, často přehlížených činností – jako je mytí rukou, splachování toalety nebo zavlažování – s komplexní infrastrukturou, která je umožňuje.

Podle Penner zde Agee dosahuje důležitého sdělení: uživatelé nejsou jen pasivními pozorovateli, ale přímo se stávají součástí systému, který je vizualizován na stěnách. Prostor koupelny tak není uzavřený, izolovaný či apolitický, ale je průsečíkem veřejného a soukromého, tělesného a technologického, každodenního a systémového.

Tato práce si klade za cíl zkoumat, jak podobná témata a souvislosti reflektuje médium fotografie – jak se v něm koupelna objevuje nejen jako místo intimity, ale i jako kulturně nabitý prostor, kde se vizualizuje vztah člověka k tělu, společnosti a technologii. *„Tím, jak Agee propojila městský vodní systém se skutečným prostorem uměleckého centra, do kterého zároveň zakomponovala i samotného uživatele, se jí podařilo obrazem vyjádřit to, co se v této knize pokouším sdělit slovy. Stejně jako Agee ani já nechci koupelnu chápat jako oddělený, uzavřený prostor. Snažím se pochopit, jak se koupelna propojuje s okolním světem, jak se pohybuje mezi různými místy, měřítky a podmínkami, a jak spojuje lidské tělo s technologií, jednotlivce s infrastrukturou a soukromý prostor s tím veřejným. Chci tímto způsobem přispět k překonání onoho často zmiňovaného „odpojení" mezi architekturou vodní sítě a skutečným způsobem jejího používání – a nabídnout tak celistvější a ukotvenější porozumění tomuto zdánlivě nenápadnému, a přesto nesmírně komplexnímu prostoru."*[2]

Dále jsem objevila článek v měsíčníku *Art Education* s názvem *The Bathroom In (and As) Art*, 59. vydání, který pojednává o uměleckém pohledu na koupelnu coby místo

[2] Penner, *Bathroom*, Introduction, str. 7, 8, 9.

vyjádření. Z fotografického hlediska se v textových publikacích autoři zaměřují spíše na jednotlivé interiérové prvky (vanu, sprchu, zrcadlo) ne na prostor jako takový.

Téma koupelen mě zaujalo minimálně ve dvou rovinách. První rovina: samotný sběr materiálu o koupelnách a o fotografiích s nimi spojených. Tou druhou pak byla analýza tohoto materiálu a fotografií. Ve své bakalářské práci nemám ambici vyčerpat téma koupelny zcela, protože postupně shledávám, že je toto téma opravdu široké. Chci se ale pokusit zprostředkovat vlastní pohled na fotografie autorů, kteří si právě prostor koupelny a jednotlivé prvky v něm zvolili za své objekty. Zaměřím se přitom na stránku uměleckou a dokumentární. Koupelnou pro tuto práci myslím uzavřený prostor v domě či bytě, který obsahuje vanu/sprchu, umyvadlo, zrcadlo a v některých případech i WC (na které ale nebude kladen tak velký důraz).

Stěžejním objektem v této práci bude vana, ale samozřejmě i další sanitární předměty: umyvadlo, sprcha, zrcadlo.

Cílem tohoto textu je podívat se na danou problematiku mužským pohledem „*male gaze"*. Další cíl této práce bude poskytnout a analyzovat pohled umělců (výtvarníků, literátů a filozofů), a hlavně fotografů, prostřednictvím jejich fotoaparátu nebo kamery. A v neposlední řadě pohled můj.

Ale přesto, v budoucnu se místo teoretických zkoumání budu raději soustředit na vlastní fotografickou tvorbou.

1 OSOBNÍ VSTUP DO PROSTORU KOUPELNY

Je večer a čekám v obyváku. Do koupelny můžu jít až jako poslední, prý mi to trvá z nás všech nejdéle. Slyším vrznout dveře, pak klapání papučí o linoleum. Máma vychází ven, konečně je volno. Cestu potemnělou chodbou mi osvěcuje žárovka a topení, které zůstalo zapnuté. Ventilátory hučí, vše je, jak má být. Stisknu kliku a vcházím dovnitř. Obejme mě pára. Tak se znovu potkáváme, můj odraz v zrcadle mi jde naproti. Takto den končí, ale i začíná. Tady, v jedné z nejmenších místností našeho domu, v prostoru zcela všedním, samozřejmém, a přitom tak důležitém, nepostradatelném. Denně se o něj vyjednává, vedou se spory i závody. Jaký je to paradox! V moment, kdy se na toto místo rozhodnu vydat já, v ten samý okamžik napadne stejná myšlenka i zbytek obyvatel domu.

Poličky, ba i pračka se sušičkou jsou obložené horami drogistických a kosmetických výrobků – lahviček, krabiček a všelijakých různě velkých a tvarovaných pomůcek, zkrášlovátek, přívěšků a skřipců do vlasů… chudák táta si pak nemá ani kam odložit ručník… vlastně ani žiletku na holení. Háčky na stěně jsou zase trvale obsazené župany, jichž má jedna nejmenovaná osoba u nás hned několik. Vedle, kolem nich, a přes ně pak visí oblečení, které není ani čisté, ani špinavé a nikomu se nechce jej odnést. Na stropním sušáku je pověšené čerstvě vyprané prádlo a čas od času pár kapek z něj zabubnuje o dno vany.

Než započne má večerní rutina, otevřu v koupelně „ventilačku“. Preventivně, aby se prostor trochu odpařil a nezačala v něm pak kvést plíseň. Posadím se na okraj vany. Kolem ní jsou ze všech stran kachlíky, bílé s nádechem do růžova. Když sedím na boku vany, vlastně ani nevidím samostatný zděný sprchový kout, který na vanu v jedné linii navazuje. A neuvidí ho ani člověk, který vejde do koupelny a nezavře za sebou dveře. Zůstane totiž ukrytý přímo za nimi. Vstupní část jinak prostorného sprchového koutu je – jak jinak – zaskládaná gely, šampony a čisticími prostředky. (Zajímalo by mě, jestli to hromadění někdy skončí.) Stříbrná bužírka sprchy omotaná kolem vodovodního kohoutku připomíná klubko hada. Asi proto se jí říká hadice. Sprchový závěs sahající až po zem nasákl vodu ze sprchování a ztěžkl. Tyč nad ním se pod jeho vahou prohýbá. Ve vzduchu se mísí teplo s vlhkem a vůněmi mýdla i parfému. Ventilátor se poctivě snaží to všechno postupně odsát.

První hry.

V téhle koupelně jsem vlastně vyrostla. Vzpomínám si, jak mě ve vaně, na jejímž okraji teď zrovna sedím, koupali kdysi rodiče… a jak jsem se ze začátku tomu mytí ze všech sil bránila, i jak se mi pak v koupelně zalíbilo, že byl naopak problém dostat mě z ní ven. Někdy jsem se máčela tak dlouho, až se mi krabatila kůže na všech prstech, bubliny vyprchaly a voda úplně vystydla. Ze všech her, co se dají ve vaně vymyslet, od potápění, pouštění kačenky, po hraní si na vorvaně nebo prolévání mlýnku, aby se točil, bylo dělání vln tou nejlepší, i když nejriskantnější. Když jsem nedala pozor, vyšplouchla tsunami na podlahu, kde pak zamáčela rodičům ponožky nebo ji na bačkorách roznesli po celém domě… a byl kvůli tomu křik.

Školní léta

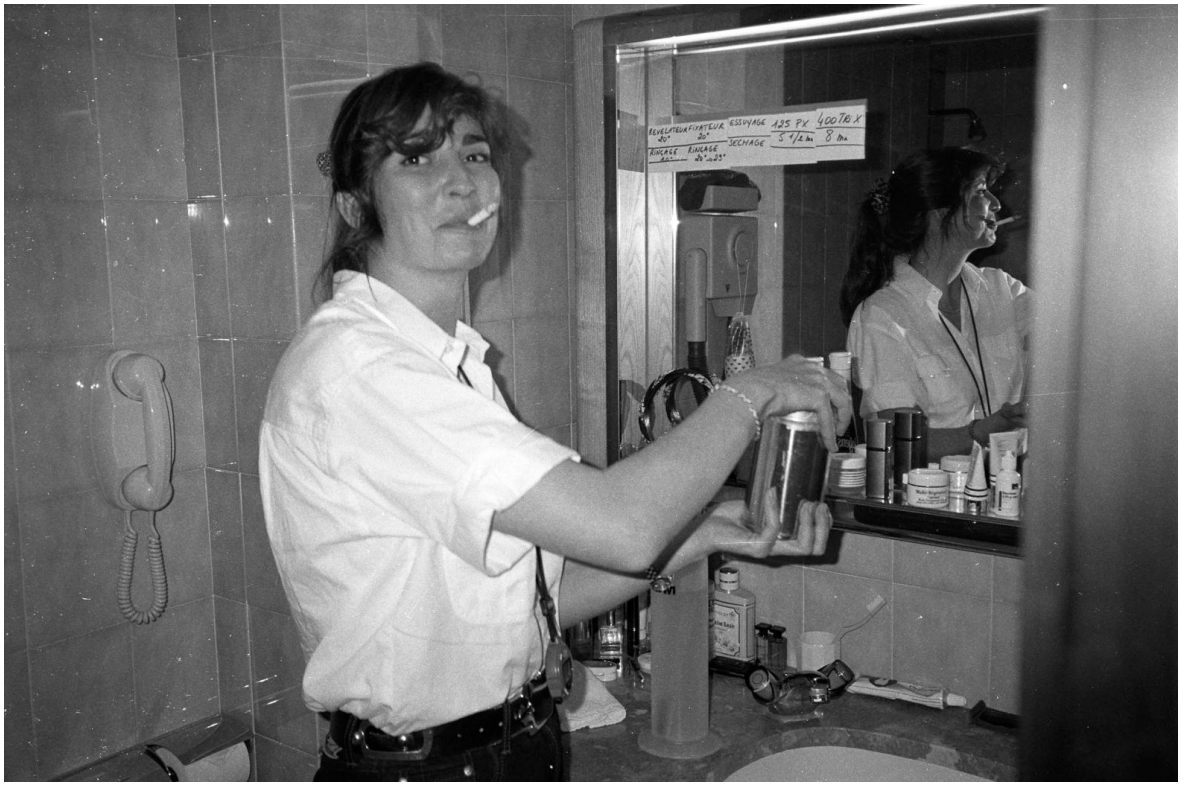
Ráno, těsně před odchodem do školy… čtyři lidi na jedno umyvadlo, umíte si doufám představit, nevycházejí zrovna nejlépe… Chomáče ustřižených vlasů... Hodiny strávené fénováním… Dámský salón v koupelně… Soukromé koncerty ve sprše a sprchový kout jako místo, kde se nejlépe zpětně vymýšlejí trefné odpovědi a argumenty. Zamatlané zrcadlo, které vidělo všechny proměny, kterými jsem si prošla a procházím.

Temná komora, „Darkroom“

Postupem času jsem si začala uvědomovat, jak moc je prostor koupelny důležitý. Z pohledu mého subjektivního i z toho sociologicko-historického, uměleckého a také z toho fotografického. Koupelna jako objekt k pozorování a zobrazování, ale dříve také často jako temná komora s vývojkou, ustalovačem, zvětšovákem… Jako místo, kde dostává snímek coby polotovar teprve svou konečnou podobu. Spousta fotografů s klasickým aparátem vyvolávala negativ právě v takovémto domácím „darkroomu“.

Například fotografka Vivian Maier předělala svou koupelnu na improvizovanou temnou komoru, to samé udělal William Klein nebo člen asociace Magnum Photography, fotograf Bruce Davidson. Ten obětoval pro zpracování fotografického materiálu ve jménu fotografie i vlastní vanu. Stejným způsobem v historii fotografování využívali fotografové také koupelny v hotelových pokojích. Dokladem je momentka zachycující francouzskou

fotografku Isabelle Ellsen vyvolávající film ve své hotelové koupelně v Saudské Arábii, během války v Zálivu roku 1991. (Obr. 1)

Obrázek 1: Isabelle Elsen*, Isabel Ellsen Processes Film in a Hotel Bathroom in Saudi Arabia, 1991*

Vana

Ale vraťme se zpět k vyobrazení koupelny. Asi nejvíce v ní mě inspirovala vana, slovy stavební terminologie jeden z takzvaných zařizovacích předmětů neboli „účelné příslušenství obytných budov, které slouží k úkonům za použití vody“. Na první pohled věc obyčejná, běžná, přitom ale zásadní a pro mnohé lidi (včetně některých výtvarníků a fotografů) nepostradatelná. Jak snímky zachycující vanu mohou hýbat světem a co tato – dříve neodmyslitelná – součást koupelny pro umělce a fotografy znamenala a znamená, o tom píšu v následujících kapitolách.

2 KOUPELNA VE VÝTVARNÉM POJETÍ (MALBA, UMĚNÍ, LITERATURA)

V této kapitole provedu čtenáře koupelnou pohledem prostřednictvím malby, literatury a vrátím se k tématu **KOUPELNA VE FOTOGRAFII**. Tady se nevyhneme tématu intimity a s ním spojenému šmírování / voyerismu, které historicky až do současné doby toto téma provází.

Péče o tělo v podobě pravidelné hygieny sahá daleko před náš letopočet. Antická kultura vytvořila z očisty rituál. V této době lidé věřili, že čím bude jejich povrch těla čistší a více naolejovaný, tím více se přiblíží Bohům. Proto se jak Řekové, tak i staří Egypťané myli i několikrát denně.

Ve svém literárním díle Homér popisuje očistu a koupání Odyssea, což můžeme považovat za symbolickou očistu a koupel. Později v 1. st. n. l. římský básník **Ovidius** (43 př. n. l. – 17 n. l.) vyprávěl ve svých *Proměnách* o Aktaiónovi a Dianě.[3] A vytvořil tak krutý příběh literárního kánonu. Lovec Aktaión sleduje svou kořist, když tu náhle spatří bohyni Dianu, jak se koupe ve společnosti svých nymf. Rozhořčená Diana si uvědomí, že je sledována a Aktaióna promění v jelena. Potrestaný mladík, zbavený řeči, není schopen zastavit krvežíznivé psy a ti jeho tělo roztrhají. Tohoto příběhu se ujalo jako námětu mnoho umělců renesance, snad nejpozoruhodněji z nich Tizian (Obr. 2). Jeho malba (1556–59) zobrazuje Aktaióna v okamžiku onoho nešťastného momentu, právě když odtahuje závěs. Podobně zděšené jsou i nymfy, když malý pes štěká a Diana zuřivě odvrací pohled. Aktaión stojí jako zkamenělý. Je zřejmé, že má určitou představu o potížích, do kterých se dostal. Koupelna (na obraze lesní tůň) je nejen v tomto případě místem posvátným, které se dnes, stejně jako v dobách dřívějších, nesnese s narušením. Stejné pocity ženy, Diany, jsou i po stovkách let naprosto pochopitelné. Stejně jako jí by nám byla jakákoli nezvaná a nečekaná návštěva v soukromí při koupeli nepříjemná.

[3] OVIDIUS, *Proměny*, 1969

Obrázek 2: Tizian, *Diana and Actaeon,*1556–1559

2.1 NEJEN OČISTA ALE I ŠMÍROVÁNÍ, VOYERISMUS

Koupel jako očista a scény koupání jsou běžné ve výtvarné tvorbě ve všech historických slozích. Artemisia Gentileschi je považována za předchůdkyni dnešních feministek. Byla první ženou, která vytvářela obrazy s historickou a náboženskou tematikou v době, kdy to bylo považováno za čistě mužskou záležitost. Podle starozákonního apokryfu po Zuzaně zatoužili dva starci, kteří se spolu smluvili, že ji svedou. Když jejich nestoudné návrhy odmítla, veřejně ji obvinili z cizoložství. Před smrtí Zuzanu zachránil prorok Daniel, který dokázal její nevinu prostřednictvím nesrovnalostí ve výpovědích obou mužů. Téma odráží vlastní zážitek Artemisie Gentileschi: umělec Agostino Tassi, jenž ji měl učit malbě, dívku znásilnil. Následoval dlouhý soudní proces, který očistil malířčinu pověst

Malba od **Artemisie Gentileschi** (1593–1653), *Zuzana a starci* (1610) (Obr. 3) zobrazuje Zuzanu při provádění očisty. Chvíle mytí je opět narušena starými zvrhlíky, kteří ženu špehovali ze zahrady a na obraze dochází přímo k obtěžování. Oba muži jsou na obraze velmi blízko. Jeden z mužů se už dotýká Zuzaniných vlasů a z výrazu tváře Zuzany je vidět silné gesto odporu. Tato scéna z bible byla častým námětem evropského umění 16. století. Zuzana má být příkladem ctnosti a cudnosti. V mnoha dílech je ale tento námět využíván spíš k vyobrazení ženského aktu, ve většině případů k potěše mužských mecenášů.

Obrázek 3: Artemisia Gentileschi, *Zuzana a starci*, 1610

Na obraze *Batšeba s dopisem od Krále Davida*, **Rembrandt Van Rijn** (1606–1669) zachycuje biblický motiv – Batšebu, ženu vojáka Uriáše, při toaletě (1654) (Obr. 4).[4] Jedna z lazebnic drží dopis od krále Davida, druhá dřepí u jejích nohou. Batšeba se upřeně dívá na dopis. V biblickém příběhu ženatý král David Batšebu při koupání špehoval a poté se do ní zamiloval. Možná teď její váhání nad dopisem sledujeme právě Davidovým pohledem. Pohled Rembrandta je ovlivněn dobou, ve které dílo tvořil. Zde se stává námět intimního prostředí prostřednictvím obrazu pro diváka prostorem veřejným.

Obrázek 4: Rembrandt Van Rijn, *Batsheba Recieving David's Letter,* 1645

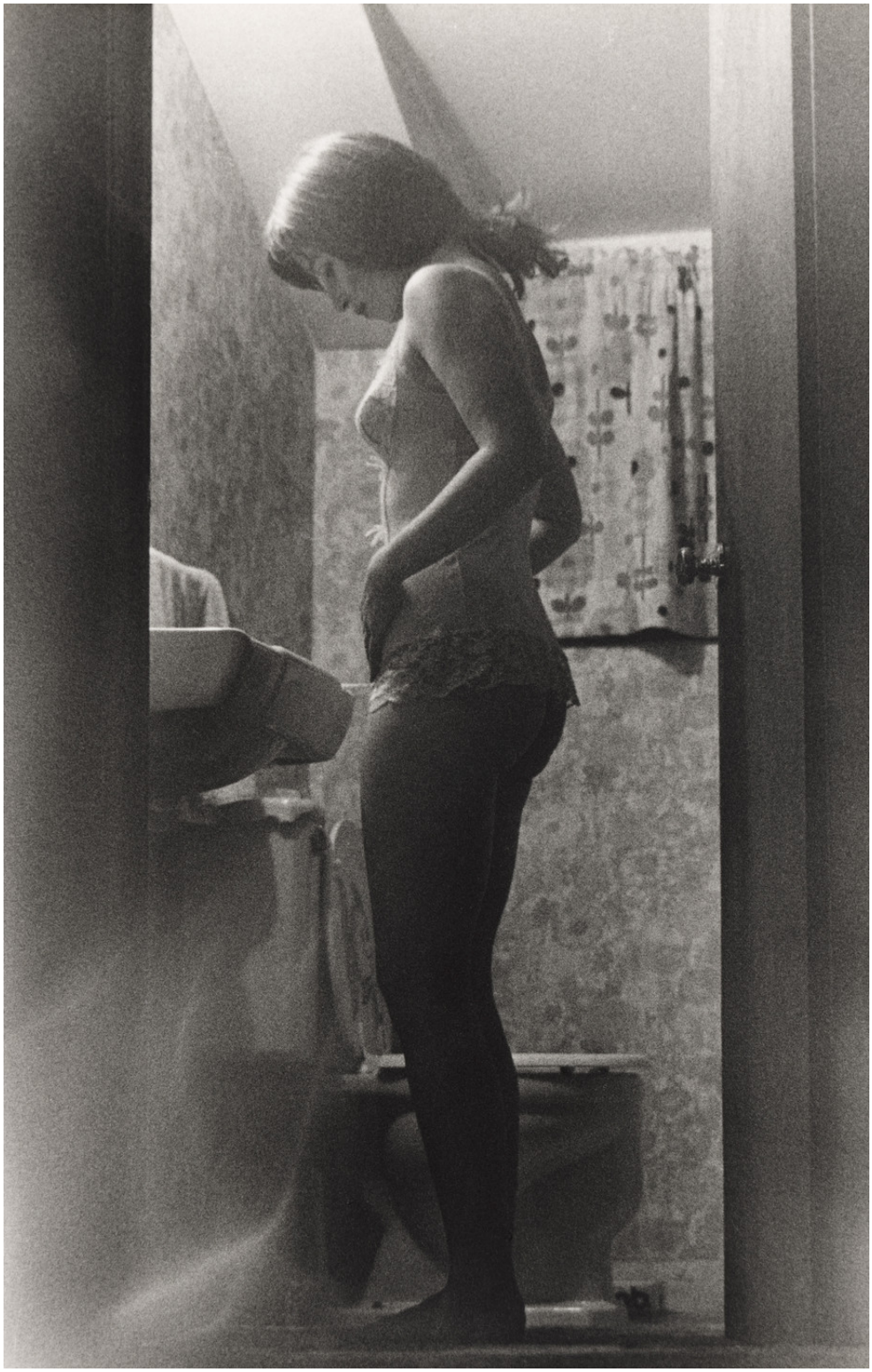
[4] BIBLE, *Kniha Samuelova*, kapitola 11, verš 2–5

V teoretické reflexi vizuálních studií se podobným tématem zabývá Václav Hájek v knize s názvem *Jak rozpoznat odpadkový koš. Eseje o stereotypech ve vizuální kultuře.* V kapitole *Žena ve vaně, Lákavé pohledy klíčovou dírkou,* se zmiňuje o stereofotografické sérii *Badeserii* (koupelové či koupací sérii), která také poskytuje ono vniknutí, často s erotickým a vyzývavým podtextem, do intimního prostoru žen v koupelnách.[5]

Vizuální umělkyně **Cindy Sherman** (1954) na uvedené fotografii předkládá převlek, teatrálnost, tajemno a náznak voyerství – to vše z pohledu ženy. Koncem 70. let 20. století vytvořila soubor fotografií s názvem *Untitled Film Stills*. *Fotografie č. 39* (Obr. 5) patří do této slavné série. Otevřené dveře nám umožňují nahlédnout do malé koupelny, kde je z profilu před umyvadlem vidět mladá žena. Je jen lehce oblečená. Ruce má na břiše a shlíží na své tělo. Co se jí asi odehrává v hlavě? Vykazuje známky těhotenství nebo nějaké nemoci? Tato zdánlivě všední scéna působí díky dobré inscenaci napínavě. Člověk by rád věděl, co se stalo předtím a jak to bude pokračovat, protože je to pohled, který známe z filmů, a který naznačuje příběh. V této sérii děl si autorka pohrává s našimi diváckými návyky, které jsou ovlivněny filmem a reklamou. Umělkyně ve svých dílech vždy zobrazuje sama sebe a ztělesňuje přitom různé ženské stereotypy. Stává se tak pozorovatelem a současně objektem, který je pozorován. Zároveň je i tím, kdo si vybírá roli, aby ji pro fotografii ztvárnila svým jedinečným způsobem. Pokouší se na sebe podívat mužským pohledem. Protože v dlouhé tradici dějin umění pokračující filmem, televizí a reklamou jsou ženy vždy inscenovány právě jako objekty pro mužský pohled. Těchto rolí se ujímá a sama sebe znovu inscenuje, zveličuje či karikuje.

Koupelny bývají v populární kultuře a umění často zobrazovány jako ryze ženský prostor spojovaný s péčí o krásu nebo se sebereflexí. Právě tohoto kontextu Cindy Sherman využívá, aby zdůraznila psychologický tlak na ženy, které jsou společností neustále sledovány, posuzovány a nuceny prezentovat určitou verzi sebe samých. Fotografie se snaží sdělit, že nakonec ani v tom nejprivátnějším prostoru se ženy neskryjí.

[5] HÁJEK, *Jak rozpoznat odpadkový koš: Eseje o stereotypech ve vizuální kultuře,* 2011, str. 84

Obrázek 5: Cindy Sherman, *Untitled Film Stills #39,* 1979

2.2 KOUPELNA JAKO PROSTOR VEŘEJNÝ I INTIMNÍ

Pohledem architekta je prostor koupelny v daném prostředí (v bytě, domě, nebo jakékoliv stavbě), prostorem, který se bezprostředně dotýká vlastní stavební konstrukce. V panelákovém bytě umakartové jádro. V rodinném domku pórobetonová zeď. V luxusní vile cihelná zeď a v historických veřejných lázních zeď kamenná.

Zde stojí za zmínku i fotografie *Interiér koupelny* (Obr. 6) od **Floyda W. Gunninsona** (1882–1943), muže specializujícího se na fotografování soukromých interiérů domácností, obchodů a architektury pro reklamní účely. Gunninson tvořil v období od 1908 až do poloviny 20. let 20. století ve státě New York. V této době se rozšiřuje takzvaná komerční fotografie. V jeho případě se začíná prolínat dokumentární fotografie právě s tou komerční.[6]

Duane Michals (1932) je významný americký fotograf známý svou experimentální a narativní tvorbou. Michals se odklonil od klasické dokumentární fotografie a jeho práce často zahrnují sekvenční snímky, texty nebo surrealistické prvky, které rozšiřují možnosti fotografie jako média. Jedním z jeho nejznámějších děl je právě soubor *Things are Queer* z roku 1973, tematizující koupelnu. (Obr.7) Tato série, tvořená devíti fotografiemi, představuje optickou hru a fascinující narativní experiment. Michals si zde pohrává s perspektivou, měřítkem a realitou, aby vytvořil surrealistický a myšlenkový příběh, který zpochybňuje divákovy představy o tom, co je skutečné a co ne. Série je často interpretována jako vizuální hádanka nebo metafora pro lidské vnímání světa. Na prvním snímku vidíme scénu s vanou, umyvadlem a toaletou – obyčejná koupelna. Druhý snímek ukazuje detail lidské bosé nohy, která vstupuje do scény. Jak série pokračuje, divák si uvědomí, že celá koupelna je vlastně malý model – manipulace s měřítkem zpochybňuje realitu. Poslední snímky uzavírají kruh, čímž Michals vytváří iluzi, že vše je vzájemně propojené a zároveň relativní. V tomto souboru se koupelna proměňuje v prostor, který zpochybňuje realitu a mění se z důvěrného místa na něco cizího, podivného a neskutečného. Tím Michals podkopává očekávání diváka, že koupelna bude „normální“ a „reálná.“ V tomto případě se nejedná o fotografii reálné koupelny, ale o iluzi vytvořenou pomocí modelu. Interiéry koupelen u obou autorů vypadají prakticky stejně. U Floyda W. Gunninsona se jedná o reklamní fotografii, kdežto Michals jde dál. Z prvního snímku koupelny pokračuje k fikci.

[6] MARIEN, *Photography: a cultural history*. *Fourth edition,* 2015, str. 442

Vraťme se teď zpátky v čase. Ve Francii v 18. a 19. století malíři zavrhli klasické biblické asociace koupele a začali malbu využívat jako reprezentaci aktu naturalističtějším způsobem. Konkrétně obraz *Turecké lázně* od **J. A. D. Ingrese** (1703–1770), ve kterém se zaměřil na „koupelnu" jako prostor veřejný. Při jeho vystavení v roce 1863 způsobil poměrně velký skandál. Obraz představoval skupinu nahých žen v intimním prostředí turecké lázně, v extrémně smyslném, erotizovaném stylu. Publikum bylo šokováno nejen otevřenou erotikou (pro tehdejší dobu velmi odvážnou), ale i neobvyklou stylizací: těla žen byla nepřirozeně modelovaná, s dlouhými proporcemi a jemně „gumovitými" tvary. Kritici tehdy vyčítali Ingresovi, že deformuje anatomii ve prospěch efektu smyslnosti. Kritika v tisku byla tvrdá, někteří nazývali obraz „nemorálním" nebo „vulgárním". Přesto (nebo právě proto) obraz získal velkou pozornost a stal se postupně ikonou francouzského malířství 19. století. (Obr. 8)

*„**Mužský pohled / male gaze** je ve feministické teorii způsob zobrazování žen a světa, ve výtvarném umění a v literatuře, z maskulinní, heterosexuální perspektivy, která ženy vyobrazuje jako sexuální objekty pro potěšení heterosexuálního mužského diváka. Tento pohled na ženu byl jako koncept vyvinutý ve francouzské filozofii 20. století a termín „mužský pohled" poprvé použil anglický umělecký kritik John Berger ve své sérii filmů pro BBC pod názvem Ways of Seeing odvysílaných v lednu 1972. Koncept použil později ve své knize, která analyzovala zacházení se ženami jako objekty v reklamách a v evropském malířství. Koncept se brzy stal populární mezi feministkami, kdy například britská filmová kritička Laura Mulveyová použila koncept ke kritice tradičního mediálního vyobrazení ženské postavy v kinematografii a ukotvila tuto frázi".* [7] I pro mě v tuto dobu je koncept aktuální a stal se mým úhlem pohledu na díla použité v této práci.

Od 19. století se tekoucí voda stala všudypřítomným prvkem v buržoazních domech, znakem modernity a pokroku. Umělci okamžitě přenesli náměty a modelky do interiéru, upouští se od zobrazování „venkovních koupelen", jako byly rybníky, tůně a potoky. Edgar Degas přestává malovat tanečnice a začíná se věnovat tématu koupajících se žen. Zatímco ve starověku bylo provádění hygieny někdy prezentováno coby společenská činnost, nyní se stává záležitostí přísně soukromou. Umělci se více zaměřují na zobrazení intimity při osobní toaletě modelek i obyčejných žen.

[7] Wikipedie, *Mužský pohled*, 2024

V malbě *Koupající se žena* (1873) **Alfred Stevens** (1823–1906) (Obr. 9), ukazuje koupající se ženu, která sedí ve zdobené vaně s rozečtenou knihou a párem růží v ruce. Na odloženém prádle leží otevřená kniha. Na stěně za vanou vidíme secesní kohoutek ve tvaru labutě, symbol z řecké mytologie, vedle mýdelník ve tvaru lastury s pánskými hodinkami. I v tomto případě je se jedná o „mužský pohled / male gaze".

Malíř **Pierre Bonnard** (1867–1947) má celou sérii obrazů své nemocné manželky ve vaně. Namaloval ji více jak třistakrát (Obr. 10). V koupelně trávila spoustu času, jelikož trpěla tuberkulózou, na kterou vodní terapie byla tehdy nejlepším lékem. Od každodenních momentů se postupně prostor koupelny začíná víc a víc podobat královské hrobce a vana rakvi. Bonnard maloval vlastní vzpomínky spíše než fotorealistické scény. To mu dalo svobodu experimentovat s nepravděpodobnými, zářivě barevnými kombinacemi. Koupelna jako místo vzpomínek. Autoterapie, která přešla do výtvarné tvorby.

Fotografie *Avallon (*Obr. 11) od autorky **Eliny Brotherus** (1972) je vlastně autorčiným autoportrétem, fotografovaným dálkovou samospouští. Snímek pochází z fotografické série *Annunciation 5*, která celkově obsahuje 48 fotografií. Brotherus sedí sklíčeně na vaně ve své koupelně. Postava je situovaná do středové kompozice. Mírně shrbená, skloněná hlava, pohled upřený na samospoušť položenou na okraji umyvadla. Z fotografie jde tíseň, smutek, beznaděj, zklamání. Hlava odvrácená doleva jako by se štítila pravé strany, vytváří atmosféru fotografie. Vpravo vidíme záchodovou mísu a těhotenský test, který vyšel opět negativně. *Annuciation 5* neboli *Zvěstování 5* je příběhem falešného „zvěstování anděla", který nikdy nepřijde. [8] Autorka se prostřednictvím této fotografie vyrovnává s neúspěšnou pětiletou léčbou neplodnosti. Koupelna se stává stěžejním místem také pro setkání s fakty, která člověku (v tomto případě ženě) zásadně mění život. Postupně si autorka uvědomuje, že nedojde k naplnění jejího snu – mateřství.

A naopak, na obraze malířky **Marry Cassat** (1844–1926) *Dětská koupel* (1893), (Obr. 12) vidíme „koupelnu" všedním pohledem ženy na matku, které se sen mateřství splnil. Marry Cassat je jedna z mála malířek, která se v době impresionismu tímto tématem zabývala. Při pohledu do pokoje, který nahrazuje koupelnu, si všimneme, že matka drží dceru na klíně a omývá jí nohy v lavoru. Historicky i dnes je koupel novorozenců a malých dětí silným momentem, který prohlubuje vztah mezi matkou a dítětem. Symbolizuje lásku, ochranu a péči.

[8] BROTHERUS, *Annunciation 5*, 2013

Sedím na klíně babičky a máme otevřenou knihu. Já v té době neumím číst a dívám se na obrázky. Poslouchám její hlas. Čte mi knihu*, Sviť sluníčko, sviť*. Až při této práci si zpětně uvědomuji, že to byla příprava na koupání, kterému jsem se bránila.
Od doby prvního vydání této sbírky jsou básně (říkadla) v ní využívána jak nástroj kolektivní výchovy v rodinách, školkách i školách. Mé vnímání bylo stejné jako dětí v té době, ale tehdejší zřízení básně využívalo ke svým účelům. Také náš český básník a spisovatel **František Hrubín** (1910–1971) zmiňuje koupání dítěte ve sbírce básní pro děti *Sviť sluníčko, sviť*, kterou ilustroval fotograf **Jan Lukas** (1915–2006). Vana a celkově koupelna z dnešního pohledu se dá vnímat i jako místo pro hru a pro děti. *„Teplá voda, kousek mýdla / od vlásku až po chodidla / přes heboučká zádíčka / umyjí tě, maličká. / A nebýt hodné mámy, / neumyly by tě samy / mýdlo ani vodička!“* [9] (Obr. 13)

[9] HRUBÍN*, Sviť sluníčko, svit', Vana,* 1976

Obrázek 6: Floyd W. Gunninson, *Interiér koupelny,* 1915

Obrázek 7: Duane Michals, *Things are Queer, 1973*

Obrázek 8: J. A. D. Ingres, *Turecké lázně*, 1862

Obrázek 9: Alfred Stevens, *Le Bain,* 1873

Obrázek 10: Pierre Bonnard, *Nude in Bathtub,* 1946

Obrázek 11: Elina Brotherus, *Avallon, Annonciation 5,* 2010

Obrázek 12: Mary Cassat, *Dětská koupel,* 1893

Obrázek 13: Jan Lukas, *Sviť sluníčko, sviť, Vana,* 1976

3 KOUPELNA VE FOTOGRAFII

Dlouhodobým shromažďováním materiálu, jeho členěním a výběrem fotografií vznikla osnova. A postupnou prací se mi podařilo vytvořit kapitoly a jejich návaznost tvořící strom od kmene nahoru do větví a směrem dolů do kořenů dostávající se k vodě jako zdroji života.

3.1 ŽIVOT V KOUPELNĚ

V této kapitole se zaměřuji na sociální aspekt ve fotografii.

Charles Harbutt (1935–2015), který byl dvakrát zvolen prezidentem asociace Magnum Photography, vyfotografoval v roce 1960 byt na Lower East Side v New Yorku a perfektně na snímku demonstroval, že fotografie koupelny může mít taky politicko-kritický rozměr. Jak je možné, že nejbohatší země na světě v roce 1960 má lidi, co se musí koupat ve vaně natěsnané v kuchyni? (Obr. 14) Podobný charakter má i fotografie od **Eve Arnold** (1912–2012) s názvem *One of Four Girls Sharing a Flat in Kings Bridge.* (Obr. 15) Obě tyto fotografie spojuje sociální pohled na koupelnu. Na prvním snímku se jedná o improvizovanou koupelnu v kuchyni, otec si myje nohy ve vaně, matka sedí u stolu a jí a mezi nimi stojí syn u lednice. Na druhé fotografii je pohled do studentské koupelny na kolejích, kterou sdílí čtyři studentky. Žádný luxus, všude prádlo, punčochy, na zemi ručník. Židle z kuchyně slouží jako odkládací stolek. „Zamatlané“ zrcadlo, vlhko, dusno a pára.

Všestranný umělec **Gordon Parks** (1912–2006) byl první afroamerický fotograf zaměstnaný v časopise Life a jeho práce se zaměřovala na zobrazování životů komunit vytlačených na okraj společnosti. Parks se osobně identifikoval s chudobnou rodinou Fontenelleových, protože sám vyrůstal v podobné chudobě. Fotografie, jako je tato, měla nejen dokumentární účel, ale byla také nástrojem v boji proti rasové a ekonomické nerovnosti. Časopis *Life,* pro který fotografoval, publikoval i práce dalších autorů a skrze fotografie jednotlivých domácností posuzoval sociální stav amerického národa. Fotografie (Obr.16) zobrazuje Rosie Fontenelle – dceru, jak čistí vanu v jejich skromné koupelně. [10] Prostředí je jednoduché, omezené a naznačuje stísněné podmínky, v nichž rodina žije. Vana slouží nejen k hygieně, ale také k praní prádla. Rosie vykonává práci, která obvykle není spojena s dětstvím, což zdůrazňuje, jak chudoba ovlivňuje každodenní život dětí a

[10] LIFE, *March 8,* 1968, str. 53

odráží tíhu života v nejistých podmínkách. Její povinností jsou těžké práce. Vana, která slouží k více účelům, demonstruje ekonomickou realitu rodiny Fontenelleových.

Zatímco Parks fotografuje v domácnostech sociálně slabších rodin, Tina Barney si vybírá luxusní vily bohaté americké smetánky, kde komponuje dokonale laděné inscenované obrazy. Pečlivě uspořádává jednotlivé postavy do póz vyhovujících jejímu záměru. Z historie až po současnost měla vždy elita, na rozdíl od nižších vrstev, právo a privilegium na soukromí.

Tina Barney (1945) je americká fotografka, tvořící převážně na velkoformát, pohybující se v rodinách vyšších vrstev. Fotografie *Jill and Polly in the Bathroom* (Obr. 17) se může na první pohled jevit jako momentka. Při bližším pohledu ale divák zjistí, že je naopak pečlivě vykalkulovaná a inscenovaná. Obě zobrazené dámy jsou oblečené do růžových županů, které až podezřele ladí se stěnou a obklady téže barvy. Matka s dcerou, zdá se. Matka stojí vlevo se zdviženým obočím a s rukou v bok, zatímco dcera vcházející zprava, s neurčitým úsměvem, má oči sklopené směrem k podlaze. Pečlivě naaranžovaný hřeben ladí s matčinými brýlemi. Domnívám se, že se Tina Barney inspiruje starými mistry. V tomto případě mi scéna připomněla Vermeera, obraz *Dívka u okna čtoucí dopis*, který taky vyobrazuje domácí interiér, kde žena, v bohatě strukturovaném prostředí a u okna čte dopis.

Tomoko se svou matkou (Obr.18). Tato fotografie je pro mou práci stěžejní. Při výběru materiálu pro seminární práci v předešlém ročníku jsem v roli kurátora shromáždila velké množství fotografií a mezi nimi i Smithovu *Tomoko*. Už tehdy mě snímek fascinoval svým obsahem. Při výběru tématu bakalářské práce jsem se vrátila k tématu vany a rozšířila jej na koupelnu, a fotografie v prostoru koupelny. I zde se se stal snímek základním kamenem této práce.

Dopady, jaké mělo nezodpovědné jednání továrny Chisso v Japonské Minamatě na životní prostředí a devastující vliv na okolní obyvatele, zachytil **Eugene Smith** (1918–1978) ve fotografické dokumentaci o znečištění pitné vody mezi roky 1932 a 1968 pro magazín *Life.* Díky snímku *Tomoko se svou matkou* (1971) se dostal problém do širšího povědomí veřejnosti i za hranice Japonska. Rok po pořízení reportáže včetně fotografií byl snímek poprvé publikován v *Life* magazínu 2. června 1972, sice na významné dvojstraně, ale ke zklamání autora jen ve zkrácené verzi. I přesto považuje mnoho novinářů zmíněný snímek za Smithovo největší dílo.[11] Zachycuje těžce zdeformovanou Tomoko v náručí

[11] LIFE, 2nd June, 1972, str. 80–81

matky, která ji koupe ve vaně. Snímek je pečlivě nasvícený a matka s dcerou naaranžované. Výjev připomíná Michelangelovu Pietu – sochu Marie držící bezvládné tělo svého syna. Navíc svým nasvícením vyvolává dojem šerosvitu a působí spíš jako malba. Použitím kontrastu světla a stínu vytváří dramatickou atmosféru celé scény. K nasvícení bylo přitom použito denní světlo procházející oknem a k němu doplňkový blesk. Mezi snímky pořízenými k mému tématu patří tento k těm významově nejhlubším a nejsilnějším. Krom hrůzy a tragédie vyvolává ve mně tento snímek soucit a beznaděj.

Obrázek 14: Charles Harbutt, *Byt na Lower East side, NY,* 1960

Obrázek 15: Eve Arnold, *One of Four Girls Sharing a Flat in Kings Bridge,* 1961

Obrázek 16: Gordon Parks, *Cleaning the Tub, Where the Washing is Also Done, is Rosie's Chore*, Fontenelle Family, 1968

Obrázek 17: Tina Barney, *Jill and Polly in the Bathroom,* 1987

Obrázek 18: Eugene Smith, *Tomoko se svou matkou*, Minamata, 1971

3.2 KOUPELNA JAKO MÍSTO NEBEZPEČÍ

Koupelna se může změnit z místa očisty, relaxace a odpočinku v místo nebezpečné, protože je to prostor uzavřený, stísněný, v mnoha případech bez oken a základním prvkem pro očistu je voda, nedílná součást koupelny. A jaká nebezpečí nám hrozí?

Fyzická nebezpečí: uklouznutí a pád, utonutí, úraz elektrickým proudem a otrávení plynem z ohřívače vody.

Psychická nebezpečí: pocit klaustrofobie, panická ataka s důsledkem mdloby a ztráty vědomí. Pocit tísně v uzavřeném prostoru koupelny a řešení vlastní existence může vyvolat pokus o sebevraždu.

Vnější vlivy: uzavřený prostor s jedním vchodem bez možnosti úniku osob uvnitř (vražda). A hromadné koupelny například v koncentračních táborech, kde místo koupání, očisty a dezinfekce teče ze sprch ne voda ale plyn. (Obr. 19),

Koupelna je také častým místem padání, o tom je možné se přesvědčit u fotografické série *The Struggle of Right Oneself 2001–2014,* **Kerryho Skarbakky** (1970) (Obr. 20). Svou myšlenkou vkládá autor dílu hlubší význam: lidská existence jako proces neustálého pádu.[12] Na snímku s názvem *Shower* vidíme nahou postavu muže ve vzduchu, zamotaného do sprchového závěsu a zoufale svírajícího tento závěs ve chvíli, kdy ho čeká tvrdý náraz po pádu na dno vany. Není to skutečný pád, ale komicky vypadající, pečlivě naaranžovaná situace.

Zde si dovolím udělat malý odkaz na kapitolu 3.4.1 o umyvadlech ve spojitosti s psychickým nebezpečím. (Obr. 29), kdy se postava ve Filmu *Taková zvláštní rodinka* pokusí spáchat sebevraždu, podřezáním žíl nad umyvadlem.

Násilnou smrt spojenou s koupelnou vidíme na obraze *Smrt Maratha* (Obr. 21). Malíř **Jacques Louis David** (1748–1825) roku 1793 takto zobrazil francouzského politika z období klasicismu, tyrana a paranoidního fanatika revoluce Jeana Paula Maratha. Kultovní dílo vzniklo čtyři roky po Marathově smrti. I přes nespočet jeho obludných činů ho ztvárnil David jako světce. Jeho kůže má barvu chladného kamene, rána po bodnutí v hrudi působí delikátně jako řez na Kristově boku při ukřižování, zatímco bílé prostěradlo připomíná rubáš. Obyčejná bedýnka, kterou Marath používal jako stůl, kde sepisoval

[12] SKARBAKKA*, The Struggle of Right Oneself*, 2001–2014

jména popravených během své koupele, paradoxně na obraze působí dojmem, jako by byl tyran jedním z obyčejných lidí: chudý a trpící. Tento typ umění má vytvářet z lidí „ctnostné občany“ [13] . Ale je to lež, z mého pohledu „dobový klasicistní Photoshop“. Ve vaně trávil Marath spoustu času kvůli své kožní chorobě, proto si z ní udělal pracovní prostor. Díky tomu, že seděl ve vaně, ve svém pracovišti, neměl možnost uniknout vlastní smrti. Na obraze vidíme mrtvého Maratha ve vaně – v tomto případě ve svém sarkofágu.

Na snímku průkopníka bulvární fotografie zvaného **Weegee** (1899–1968), vlastním jménem Arthur Felling, z roku 1940, je koupelna představena jako místo činu (Obr. 22). Použití fotografického blesku je charakteristickým rukopisem jeho tvorby. Snímek může být považován za fotografii dokumentární i forenzní. Na umyvadle a všude kolem něj vidíme krev. Zavražděný neměl možnost prostor koupelny opustit a uniknout vrahovi.

Také film *Psycho* **Alfreda Hitchcocka** (1899–1980) z roku 1960 obsahuje ikonickou scénu ženy, která je ubodána vrahem ve chvíli, kdy se sprchuje. Pobodaná oběť na sebe strhne závěs a tekoucí voda odplavuje krev. I v tomto případě si můžeme uvědomit, že oběť‘ neměla úniku. Byla uzavřená v prostoru s jedním vchodem (vnější vliv).

[13] SCHAMA, *Síla Umění – David,* 2006

Obrázek 19: *Liberated Prisoners in the Baths,*1945

Obrázek 20: Kerry Skarbakka, *The Struggle of Right Oneself, Shower,* 2001–2014

Obrázek 21: Jaques Louis David, *Maratova smrt,* 1793

Obrázek 22: Weegee, *Bathroom,* rok neznámý

3.3 KOUPELNA JAKO MÍSTO SEBEREFLEXE: ZRCADLO

„Zrcadlo, zrcadlo, řekni mi, kdo je v zemi zdejší nejhezčí a nejkrásnější?" [14]

Vejdu do koupelny a zavřu dveře. Podívám se na sebe, umyji si ruce a osuším je. Narovnám se, pootočím a pozoruji stav páteře. Pohled upřu na svůj odraz, který je jen Iluzí. Já, které vlastně není já, se na mě směje zpátky. Říká se, podle jedné legendy, že máme obličej člověka, kterého jsme v minulém životě měli nejvíc rádi, a to jsem já. Kdykoli se na sebe podívám, tak si uvědomím, že by to tak mělo být i když mám nos nakřivo. Hledím na sebe, studuji každý pór, zamaštěné čelo, černé tečky na nose, obočí celkem ujde, a hledím na sebe, nevím, kolik uběhlo času. Proberu se. A pokračuji v běžné očistě.

Prvním zrcadlem byla nejspíš klidná vodní hladina, na níž se odrážel obraz okolí, a na které mohl člověk poprvé spatřit i obraz sebe sama. Zrcadlo je tedy povrch odrážející světlo. Někdy kolem 6. tisíciletí před naším letopočtem měli v Číně a Indii vyleštěné obsidiánové desky, které sloužily jako zrcadla. Od 2. století př. n. l. se pak začínají vyrábět zrcadla z leštěného kovu, většinou z bronzu. Tato zrcadla běžně používali staří Egypťané, Řekové i Římané. První zrcadlo, jak ho známe dnes, se objevuje kolem roku 1300 v Benátkách. Pozdější způsob výroby zrcadel spočíval v pokrytí zadní strany skla sloučeninou rtuti a cínu. První pokus požít k tomuto účelu roztok stříbra provedl v roce 1836 německý chemik Justus von Liebig. Postupně se objevovaly další technologie pracující s redukcí stříbrných solí do kovového stříbra. Dnešní zrcadla se vyrábějí za pomoci roztoku dusičnanu stříbrného, který se vylije na povrch skla, a nechá se nějaký čas působit. Během té doby dochází k redukci dusičnanu stříbrného na kovové stříbro. Tato vrstvička se pak osuší, pokryje šelakem a natře charakteristickou hnědou barvou.
V poslední době se k výrobě zrcadel používá také hliník, který lépe odolává korozi.
Zrcadlo je od 20. století běžnou součástí domácností, především koupelen. Umístěno bývá zpravidla nad umyvadlem, ale v některých koupelnách ho můžeme najít i na jiných místech, navíc doplněné rozličným osvětlením, dle vkusu obyvatel domácnosti.

Autoportrét v modré koupelně fotografky **Nan Goldin** (1953) (Obr. 23) je součástí známé fotografické série *The Ballad of Sexual Dependency*. Soubor původně cestoval po klubech, muzeích a galeriích jako autorčina vlastní prezentace s hudbou, například kapely Velvet Underground nebo Charlese Aznavoura... Tato práce zachycuje od roku 1976 po

[14] HRUBÍN, *Špalíček veršů a pohádek*, 2013

dobu deseti let drogovou kulturu, sexuální vztahy a intimní okamžiky v každodenním životě Nan Goldin. Dílo je záznamem osobních zážitků autorky v pozdních 70. a raných 80. letech v New Yorku, kde byla nedílnou součástí vznikajících scén New Wave a post-punku. Fotografie z kolekce „*Balady o sexuální závislosti*“ vyšly jako kniha stejného názvu v roce 1986 a představovaly záznam života mimo jiné i queer komunity předtím, než se do povědomí veřejnosti dostala krize AIDS. Goldin ve své pozdější práci konfrontuje dopad AIDS na životy svých blízkých přátel. Na této fotografii se autorka ztotožňuje s kamerou, která v mírném úhlu zabírá její obraz v zrcadle, jenž hledí zpátky do kamery. Její pohled přitom více než na vlastní tvář míří kamsi dál, spíš na nás. (Obr. 50) Goldin v mnoha fotografiích následuje své přátele do jejich sprch a van. Čistota a něha pro ni nespočívají v očistě, ke které dochází v koupelně, ale ve schopnosti jejích subjektů stát se zranitelnými vůči ní a jejímu fotoaparátu. V tomto autoportrétu je středem pozornosti koupelna samotná. Dezinfekční předměty, lahve s antiseptikem Dettol, koupelnový čisticí prostředek a houba opřená v rohu za vanou umocňují drsnou atmosféru vytvořenou hrubými stěnami. Koupelna se stává místem sebepozorování.

„*Goldin měla se svými objekty, z nichž mnohé by mainstreamová veřejnost považovala za zkažené, důvěrný vztah v reálném životě. Autoportrét ve sbírce Židovského muzea byl prvním ze série fotografií z „Balady o sexuální závislosti“ zachycujících Goldininy přátele, jak se studují v zrcadle. Soundtrackem pro tento soubor byla píseň z roku 1967 od alternativní rockové kapely Velvet Underground, která začíná: "I'll be your mirror / Reflect what you are, in case you don't know / I'll be the wind, the rain and the sunset / The light on your door to show that you're home." [„Budu tvým zrcadlem / Odrážejícím to, co jsi, pokud to ještě nevíš / Budu vítr, déšť a západ slunce / Světlo na tvých dveřích, ukazující, že jsi doma. "]*[15]

Fotografka **Vivian Maierová** (1926–2009), plným jménem Vivian Dorothea Maier, která se věnovala dokumentování pouličního městského života, ve svém životě pracovala převážně v nekvalifikovaných profesích, především jako chůva. Její tvorba obsahuje více jak 15 tisíc fotografií a dva tisíce svitkových filmů. Nebyla profesionální fotografkou a fotografování pro ni byl jen koníček. Po její smrti byl její fotografický materiál vydražen a je součástí soudních sporů. V jejím díle se často objevuje právě fascinace zrcadly.

[15] BERGER, *Self-Portrait in Blue Bathroom, London*, 2004

Vlastní portrét, který vytvořila v koupelně před zrcadlem, využívá takzvaného dvojího zrcadlení, které dává fotografii další rozměr. Půlení zrcadla způsobuje částečnou deformaci jejího odrazu. (Obr. 24)

Jiným způsobem vnímá koupelnu **Libuše Jarcovjáková** (1952). Svou fotografickou dráhu začala v období invaze ruských vojsk na naše území, označovaná odbornou veřejností jako mladá, talentovaná fotografka. Snímek z cyklu *Vražedné léto* nazvaný *Michal se holí v koupelně autorčiných rodičů,* (Obr. 25, 26) z období 80. let, zachycuje mladého muže při běžné denní činnosti v intimním domácím prostředí. Fotografie mě zaujala právě tím, že v koupelně je muž a za fotoaparátem stojí žena. Fotografie ukazuje koupelnu v reálném čase. Na snímku, zachycujícím koupelnu, vidíme prostor typický pro socialistické Československo. Jednoduchý obklad „kachlíky“ a předměty běžné hygieny (zubní kartáčky, drogerie). Věšák, na kterém se suší prádlo, čistící a prací prostředky. Koupelnu autorka fotografovala i symbolicky v období Vánoc, viz. Kapitola 3. 4. 3. (Obr. 34).

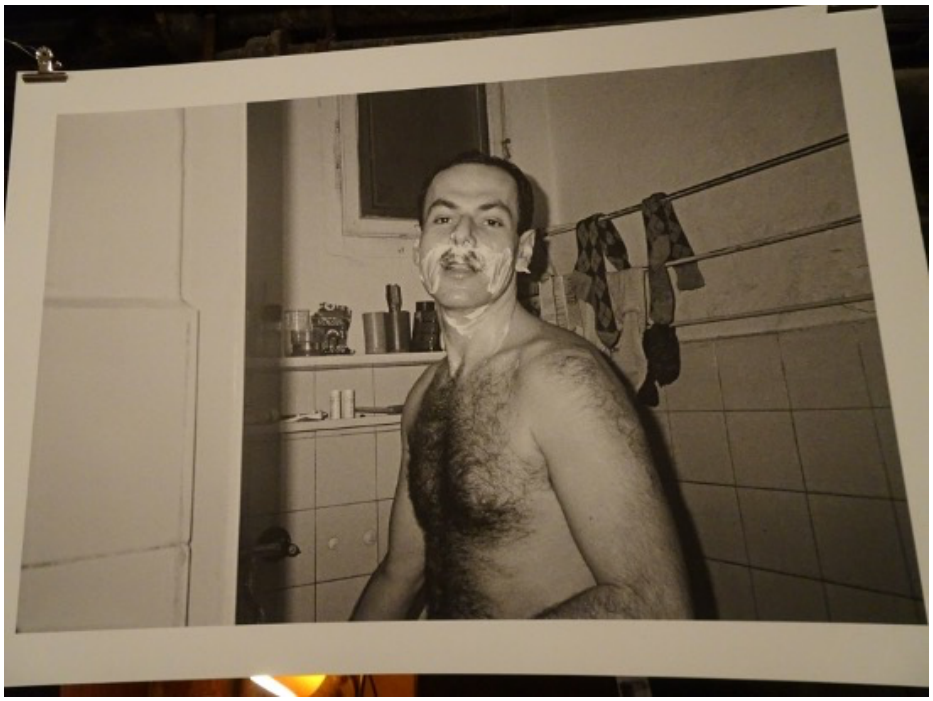
Obrázek 23: Nan Goldin*, Self-Portrait in Blue Bathroom*, The Ballad of Sexual Dependency ,1980

Obrázek 24: Vivian Maier*, Vivian Maier Takes a Bathroom Selfie in 1995,* 1995

Obrázek 25: Libuše Jarcovjáková, *Michal se holí v koupelně autorčiných rodičů,* z cyklu Vražedné léto, 1984

Obrázek 26: Libuše Jarcovjáková, *Michal se holí v koupelně autorčiných rodičů,* z dokumentace návštěvníka křtu knihy Černé roky Libuše Jarcovjákové*, 2015*

3.4 KOUPELNA JAKO MÍSTO OČISTY, MEDITACE A KREATIVITY

V následujících kapitolách se zaměřuji na prostor koupelny z více pohledů. Koupelna jako osobní místo očisty, ale i prostor, kde se odehrává jak společenské dění, tak výtvarná činnost a meditace. Soustředím se u toho na tři stěžejní prvky vybavení koupelny: Umyvadlo, sprchu a vanu.

3.4.1 UMYVADLO

Co symbolizuje umyvadlo? Mísa s vodou, ve které se myjí ruce. Tento idiom pochází z Nového zákona (Matouš 27, 24), kde Pilát Pontský během Ježíšova soudu říká: *„Já si však nad vámi myji ruce.“* a myje si ruce před lidem, čímž symbolicky ukazuje, že nechce nést odpovědnost za rozsudek smrti. V současnosti se tento obraz používá ve smyslu alibismu.

Sousloví „mít čisté ruce“ se užívá v morálním nebo politickém kontextu. Znamená, že člověk nenese vinu, „neušpinil se“ (např. korupcí, neetickým chováním). Může to však mít i ironický nebo alibistický podtext, pokud je tak označen někdo, kdo se snaží působit nevinně, i když mohl pasivně přihlížet nebo se nepřímo podílet na nepravosti.

Všechny tyto situace se obrazně dějí nad umyvadlem.

Historicky předmět umyvadlo představovala nádoba na vodu, ve které si člověk mohl opláchnout či umýt ruce nebo jinou část těla. Jeho předchůdci byly například dřevěná vědra, hrotky, štoudve a podobně. V 19. století se umyvadlem chápe mísa (keramická nebo porcelánová), s níž tvoří komplet nezbytný džbán. Obojí je, v zámožných bytových jednotkách, součástí takzvaného toaletního stolku. Naopak, u běžné populace umyvadlo tohoto typu prakticky neexistovalo. V první polovině 20. století, s rozvojem průmyslové výroby, se objevují už plechová nebo smaltovaná umyvadla jako obvyklá součást obytných místností, ovšem zatím bez přívodu vody a bez odtoku. Takové umyvadlo – opět jako mísa či lavór a k nim džbán s vodou – stálo většinou na stole nebo bylo součástí toaletního stolku. Použitá voda pak například v městských pavlačových domech končila ve výlevce, společné pro několik bytů. Později se začínají vyrábět keramická a porcelánová umyvadla, která už počítají s přítokem a odtokem a tvarem připomínají ty současné. V dnešní době nabízí trh se sanitárními předměty nepřeberné množství umyvadel. Co do materiálu – mohou být keramická, porcelánová, kovová, skleněná, dřevěná či kamenná. S ohledem na umístění zase mohou být zavěšená na zdi či zapuštěná v rampě, jako součást koupelnového

stolku nebo volně stojící… Také velikosti umyvadel jsou rozličné. Od těch prostorově nejúspornějších, která bývají například v kabině s WC, až po ta veliká, třeba i pro více osob.

Dokumentární fotograf **Jindřich Štreit** (1946) hledal cestu k lidem bez domova a ve své práci, která trvala čtyři roky, s nimi navázal přátelství. Oni se pak nechali fotografovat. Z tohoto období vznikl soubor snímků s názvem *Kde domov můj*. Tato kolekce byla vystavena mimo jiné i v pražské Galerii České spořitelny, v tomto případě ve spolupráci s charitou. Načasování výstavy do mrazivého zimního období nebylo náhodné. Výstavou tvůrce upozorňuje na bezútěšnou situaci lidí, kteří na snímcích odhalili nepatrný zbytek soukromí, který jim ještě zbyl. *„Nedají mi spát sociální otázky a mezilidské vztahy. Chci, aby se problematické otázky řešily. Jako fotograf je ale vyřešit nemůžu. Mohu však problém naznačit, aby se lidé nahoře zamysleli a něco začali dělat.“* [16]
Pohled do „kuchyně, koupelny i obýváku“. V našem případě pohled na umyvadlo, dřez i vanu v jednom. (Obr. 27) Ve skromném prostředí lidé bez domova jsou schopni si navařit, umýt se a prožívat svůj život, který jim vyvolává vzpomínky na jejich původní domovy.

Fotograf **Edward Steichen** (1879–1973), *Zátiší s umyvadlem a mýdlem* (1930). (Obr. 28) Fotografie zachycuje modernistickou estetiku počátku 20. století. Je to černobílá fotografie s jednoduchým uspořádáním koupelnového zátiší, části umyvadla. Důraz je tu kladen především na formu a texturu. Námět umyvadla a mýdla je všední, přesto Steichen tyto objekty povyšuje tím, že se zaměřuje na jejich geometrické tvary a reflexní povrchy. V momentě vyfotografování zátiší už předměty jen evokují člověka. Čisté linie umyvadla a textura mýdla vytvářejí kontrast. Fotografie odráží dobový průmyslový design, modernistickou estetiku a funkčnost s jednoduchostí.

Ani filmová tvorba neopomíjí pohledy do koupelny a využívá ji jako velmi sugestivní prostředí, kde se odehrávají stěžejní záběry. Zde bych ráda vložila fotografii ze scény filmu, který jsem viděla. Na snímku z filmu *Taková zvláštní rodinka (20001)* **Wese Andersona** (1955), jedna z hlavních postav, Richie, se během koupelnového rituálu, stříhání vlasů a holení plnovousu pokusí o sebevraždu podřezáním žil. Záběr z nadhledu pak ukazuje umyvadlo plnící se vodou, která postupně zaplavuje žiletku, ostříhané vlasy, osobní předměty, pěnu na holení… Na okraji umyvadla leží Richieho roztažené dlaně. Koupelna v tomto snímku sehrála roli místa, kde postava vykonává nejen každodenní

[16] Štreit, rozhovor pro ČT, 2017

rituál, ale hrouží se sama do sebe, vzpomíná, možná bilancuje a následně se rozhodne všechno skončit. I v prostředí koupelny, která se může stát nebezpečnou, se odehrála scéna, kde se Richie pokusí spáchat sebevraždu. (Obr. 29)

Za covidové pandemie v roce 2020 **Marta Grossi**, umělkyně, která často pracuje s nekonvenčními médii a prostory, učinila z umyvadla místo pro kreativní vyjádření. Zde se pro ni umyvadlo stalo projekčním „plátnem", ze kterého proudem vody předem vytvořený obrázek zmizí. Poukázala tím, z mého pohledu, na pomíjivost umění. (Obr. 30) *„Neustále si umýváme ruce. Milionkrát jsem slyšela připomenutí, abychom si myli ruce, a jako mnoho lidí jsem to začala nenávidět," řekla umělkyně. Pokračovala: „Tak jsem to přeložila do něčeho krásného. Když si umyji ruce, vidím květiny, vidím moře, vidím zvířata. To změnilo můj pohled na to, co se stalo tak rutinním."*[17]

A pro odlehčení „náročného textu" si dovolím citovat českého klasika, vynálezce slepých uliček, Járy Cimrmana, který ověřil a potvrdil, že „*vyfukováním cigaretového kouře do umyvadla zlato nevznikne".*[18]

[17] SCHILD, *An Italian Artist Paints Stunning Watercolor Designs in her Sink to Make Handwasching More Beautiful,* 2010

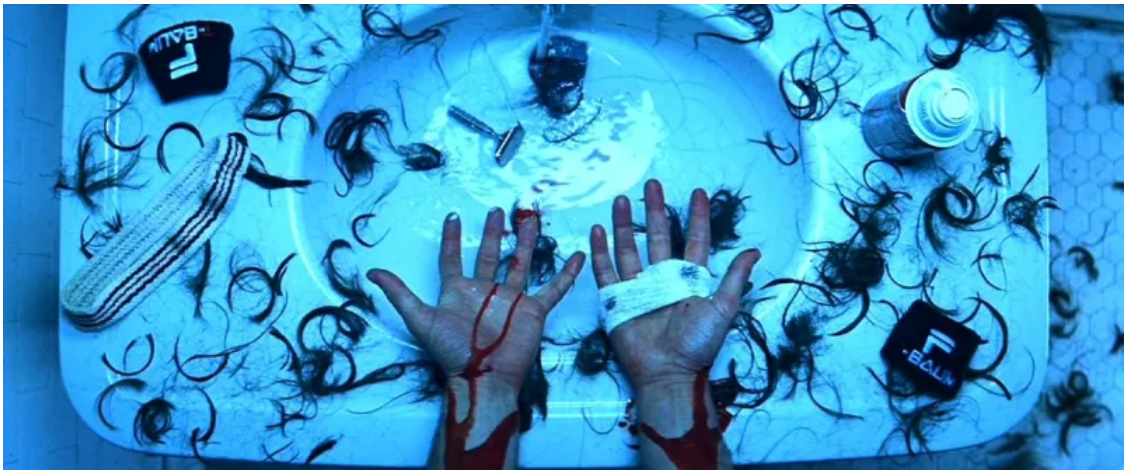
[18] HRONOVÁ, Kalajáramář, 2009

Obrázek 27: Jindřich Streit, *Z cyklu: Kde domov můj*, 2017

Obrázek 28: Edward Steichen *Still-life with Sink and Soap*, 1930

Obrázek 29: Wes Anderson, *Taková zvláštní rodinka*, 2001

Obrázek 30: Marta Grossi, *Galaxy in the Bathroom Sink,* 2020

3.4.2 SPRCHA

Odložím si šaty a vstoupím. Pootočím kohoutkem a začne téct voda. Nejprve v malém proudu jako studánka, při mírném pootočení déšť a při úplném otevření vodopád. Uvědomím si, že teče proud příjemně teplé vody, namydlím se a smyji ze sebe špínu celého dne. Všechny zatnuté svaly se postupně pod teplou vodou uvolní a mysl taky. Začnou mě napadat odpovědi k argumentům. Taky si i zazpívám. Vypnu vodu a osuším se. A je mi příjemně teplo. Obleču se a v pyžamu odcházím spát.

Sprcha je zařízení napojené na tekoucí vodu, určené k očistě celého těla, tedy ke sprchování. Bývá většinou součástí koupelny či umývárny a nachází se u vany nebo v samostatně stojícím sprchovém koutu, kde je také zajištěn odtok tekoucí vody. Součástí sprchy je samozřejmě veškeré technické vybavení (přívod vody, vodovodní baterie, hadice či pevná trubka, děrovaná sprchová hlavice, z níž voda vychází současně z mnoha maličkých otvorů a tvoří shluk tenkých proudů vody…) K dokonalé osobní hygieně při sprchování pak většinou potřebujeme mýdlo (tekuté či pevné), šampon, houbu či žínku nebo kartáč, dle osobního zvyku. První sprchy s přívodem či zásobníkem vody jsou známy již z antického Řecka. Ve Francii se se sprchou setkáváme v druhé polovině 16. století. Ve druhé polovině 19. století se prosazuje sprchování jako výhodný hromadný způsob očisty hlavně v armádě. Odtud se sprchy rozšířily do továren, ubytoven, internátů a následně do hotelů a domácností. Sprchy se dělí dle použití na individuální (v domácnosti, v hotelu) a veřejné, kde je více sprchových míst pohromadě (továrny, veřejné bazény, koupaliště, pláže). Pohledem stavebního technického řešení je možné rozdělit je na sprchový kout s vlastní vaničkou, sprchový kout na podlaze nebo sprchový box (uzavřená kabina se stropem).

Fotografka **Manjari Sharma** (1979) uvádí svou fotografickou kolekci *The Shower series* takto: *„Posledních pár let zvu lidi, aby navštívili můj byt a umožnili mi je fotografovat ve velmi intimním prostoru mé koupelny. Také jsem je vyzvala, aby se osprchovali, když je budu dál fotografovat. Brzy jsem došla k závěru, že teplá voda stékající po tělech mých subjektů je zbavila jakékoli znervózňující nemotornosti, kterou fotoaparát způsobil. Jakmile se uvolnili, koupelna se proměnila ve zpovědnici. Mnoho mých subjektů se mnou sdílelo intimní detaily svého života a s každým novým člověkem přišla zcela nová alegorie. S každou další návštěvou jsem měla nového protagonistu. Nová zápletka a nové podobenství o zranění a hrdinství, které se nepovedlo. Nezávislá studie,*

která dala vzniknout některým z nejrychlejších a nejvíce odzbrojujících vztahů, které jsem navázala.“[19]

Jde o komponované fotografie v prostoru sprchy, které využívají dvojího prostředí – vody a vzduchu. Voda stékající po lidské kůži vytváří efekt nádherných struktur. Nasvícení je kompaktní pro celou sérii a vytváří iluzi barokní malby. Kompozičně se autorka zaměřuje na horní polovinu těla portrétovaných, výraz obličeje člověka ve sprše. (Obr. 31, 32)

V předchozí kapitole o „nebezpečných koupelnách“ se zmiňuji o filmu *Psycho* (1960) s ikonickou scénou ve sprše, kdy je postava herečky Janet Leigh v ní ubodána. Její dcera **Jamie Lee Curtis** (1958) v roce 2015 scénu rekonstruovala, aby tím vzdala hold této ikonické scéně i své matce, a nechala se vyfotit ve stejné pozici a na stejném místě s fotografií své matky z toho filmu, v rámci propagace seriálu *Scream Queens* (2015).[20] Osobně mě zaujala právě tato fotografie. (Obr. 33).

[19] SHARMA, *The Shower Series: Artist Statement, 2009–2013*
[20] BRENNAN, Scream Queens, season 1 ep. 8, 2015

Obrázek 30: Manjari Sharma, *The Shower Serie*s, 2020

Obrázek 31: Manjari Sharma, *The Shower Serie*s, 2020

Obrázek 33: *Jamie Lee Curtis Recreates her Mother's Famous , 'Psycho' Shower Scene*, 2015

3.4.3 VANA

Co je to vana? Vana je nádrž, která je shora otevřená. Může být vyrobena z různých materiálů, jako je dřevo, kov, plast, kámen nebo keramika, dočteme se na Wikipedii. Většinou má vana podlouhlý tvar, ale vyskytují se i oválné koupelnové vany, rohové vany nebo vany ve tvaru srdce (určené pro dvě osoby). Nejčastěji je používána jako zařízení koupelny, ke koupání a mytí osob nebo domácích mazlíčků, též k namáčení či praní prádla… Vany se ale mohou použít i k jiným účelům. Například v průmyslových provozech najdeme vany galvanické, ve stavebnictví zase izolační… Za předchůdce dnešní koupelnové vany můžeme považovat dřevěné nádoby, jako jsou sud nebo necky. Dnes je vana běžnou součástí koupelny. Tou se ovšem stala až ve 20. století. V této době se také začíná vyrábět levnějším průmyslovým způsobem. Zprvu byly vany čistě plechové, pak plechové pozinkované, dále litinové, smaltované, plechové smaltované… Až s vynálezem umělých hmot a akrylátů se začínají vyrábět i vany jiného typu. Dnešní nabídka van na trhu je prakticky nekonečná. Kromě už jmenovaných si dnes můžeme pořídit vanu akrylátovou, z nerezového plechu, kamennou, porcelánovou, keramickou, a dokonce se v nabídce objevují i vany dřevěné – jak z jednoho kusu dřeva, tak lepené z více kusů. Výjimkou není ani vana skleněná nebo zlatá. Patrně nejstarší dochovaná vana byla nalezena na ostrově Kréta. Byla vyrobena z terakoty (z latinského slova terakota, tedy pálená hlína). Neglazovaná keramika, pálená na vysokou teplotu téměř do slinutí (spékání) střepu, dnes pod názvem kamenina. Její stáří se odhaduje na 3700 let. Vana je prostor, který je omezený materiálem, ze kterého je vyrobená. Dříve to byly necky (připomínají kolébku nebo rakev), místo klidu a relaxace, ale také místo nebezpečné. U bohatých lidí má symbol bohatství, pro chudé očistu.

Libuše Jarcovjáková (1952), *Vánoce 177018, 1984* (Obr. 34) Tato fotografie je ze stejného období jako snímek *Michal se holí v koupelně autorčiných rodičů.* Liší se tím, že koupelna zde neplní svou primární funkci očisty, ale v tomto případě vana slouží jako nádoba pro vánoční stromeček, který bude následně ozdoben. Díváme se na fotografii běžné koupelny s kachličkovým obkladem. Na stěně visí plynový ohřívač vody (karma), pod ním umyvadlo. Šňůra na prádlo je přeplněná visícími ručníky a utěrkami, v napuštěné vaně se noří stromeček, borovička, takovým se říkalo metla. Na vaně leží použité ručníky a zvon na WC s přehozeným hadrem. Jedná se o dobovou dokumentární fotografii s lehkou evokací Vánoc.

Fotografie *Hitlerova vana* (Obr. 35) pořízená dvojicí amerických reportérů **Davidem Schermanem** (1916–1997) a **Lee Millerovou** (1907–1977) v čerstvě osvobozeném Mnichově, přímo v bytě nacistického vůdce, je záměrně částečně zaranžovaná. Na vaně stojí zarámovaný portrét Hitlera (běžný doplněk většiny nacistických domácností), na stolku vpravo od vany lehce kýčovitá socha Venuše a před vanou na předložce zablácené vysoké boty, které měla Millerová v den pořízení snímku na sobě při návštěvě koncentračního tábora, jehož hrůzy dokumentovala. A špína na předložce je bahno a lidský popel přímo z Dachau. Fotografie zachycuje Lee Millerovou sedící nahou ve vaně v Hitlerově soukromé koupelně. Bláto na botách a čistá vana představují střet válečné reality s intimitou prostoru diktátora. Je to gesto „vtrhnutí" do soukromí člověka, který měl na svědomí miliony životů. Fotografie působí téměř jako akt pomsty nebo provokace. Mnozí interpretují scénu jako pokus Millerové „smýt" hrůzy, které jako válečná fotografka musela dokumentovat. Fotografie je jednoduchá, ale silně symbolická. Důraz je kladen na kontrast mezi čistotou (vany) a špínou (bot), mezi intimitou (nahé tělo) a brutalitou (obraz Hitlera).

V této práci jsem si uvědomila, že vana může být místem života stejně tak jako místem smrti. Americká fotografka **Esther Edith** se specializuje na mateřskou a novorozeneckou fotografii. (Obr. 36) U domácích porodů nás už nepřekvapí, že se často odehrávají přímo ve vaně, která svým tvarem připomíná lůno či kolébku. Koupelna se v tu chvíli mění v porodní sál. Fotografie porodu pak může být dokumentem z hlediska biologie, medicíny, rodinné historie, ale může se stát i uměleckou fotografii, ve kterou se promění ve chvíli publikování před veřejností. Fotografka Edith svým přístupem podporuje posílení ženské síly, integrity, autority a současně provokuje otázky nad estetikou a etikou porodní fotografie obecně.

Vana je multifunkčním místem, o tom se můžeme přesvědčit z fotosérie *George's Bath,* řecké fotožurnalistky **Corinny Kern** (1986). (Obr 37) Tento soubor o 19 fotografiích jsem objevila na stránkách online časopisu *Lensculture* z roku 2014.[21] *Georgova vana* dokumentuje život dvaasedmdesátiletého chorobného bordeláře a „hromadiče" věcí George Fowlera. Koupelna je jednou z mála přístupných prostor v jeho domě. Vana se mu stala místem, kde myje nádobí, pere prádlo, ukládá věci nebo opravuje kolo, usrkává kávu, čte knihy a taky se koupe. I když je Georgův dům chaotický a nepřehledný, vana zatím zůstala místem určitého řádu a rutiny. Posledním bezpečným útočištěm. Je zde ukázána

[21] LENS CULTURE, *Georges Bath – Photography by Corinna Kern*, 2014

jako multifunkční prostředí. Koupelna je vyobrazena nejen jako prostor v domácnosti, ale také jako místo, které může odrážet psychologickou realitu jednotlivce. Pohled shora odhaluje celou vanu, což vytváří dojem odosobnění a distance. Divák sleduje scénu, jako by šlo o katalogizovanou denní rutinu, v daném případě nezbytnost Georgova fungování. Tento soubor vznikl po roční spolupráci autorky s Georgem na souboru *George's World (2013)*, (Obr. 38, 39, 40), v němž fotografka dokumentuje rok strávený s Georgem v jeho domácnosti.

U dalšího fotografa, **Ren Hang** (1987–2017), jsem si všimla, že se ve své tvorbě ke koupelně, a zvláště vaně, často vrací. I když jeho spektrum zájmů je daleko širší. V jeho případě koupelna umožňuje fotografovat subjekty v různých polohách a situacích. Některé přitom působí až nepatřičně. Těla fotografovaných jsou často ve vaně pod sprchou nebo na dlažbě koupelny, což umocňuje jejich zranitelnost. Prostor vany a neutrální barva často fungují jako rámec pro minimalistické kompozice. Vany vytvářejí jednoduché pozadí, které zdůrazňuje linie a textury. Tělo, v tomto případě portrét ve vaně, se objevuje ve vodě, která může být čirá, napěněná nebo zbarvená do červena. Hang do vany často umisťoval objekty, které narušovaly běžné vnímání prostoru, například ryby nebo meloun. Fotograf Ren Hang, který sám bojoval s depresemi, možná vnímal vanu jako metaforu pro uzavřený prostor mysli. Fotografie s rybami ve vaně jsou příkladem Hangovy schopnosti surrealisticky kombinovat lidské tělo s prvky přírody. (Obr. 41, 42, 43, 44)

Dne 20. června 1944 si **Salvador Dalí** (1904–1989) udělal kancelář z vany v hotelu Ambassador, když byl ve městě kvůli schůzce se slavnou baletkou Bronislavou Nižinskou. Na schůzce společně připravovali balet s názvem „Šílený Tristan". Ten měl premiéru později téhož roku na Broadwayi (New York City) a chlubil se působivými scénami a kostýmy navrženými právě Dalím. Představení přitom nebylo dobře přijato.

Když se ho ptali, proč si vybral vanu, Dalí vysvětlil, že rád pracuje v malých, stísněných prostorách, a přitom významně poklepal na okachličkovanou stěnu se slovy: „Ochrana!" The Times ho popsaly takto: „*Milý chlapík, který je schválně bláznivý. Ale je bláznivý i upřímným způsobem*."[22] Z fotografie (Obr. 45) lze vyčíst, že vana zde není jen utilitárním prostorem, ale též pracovnou, kde se navíc setkává absurdita a umění. Dlážděné sterilní prostředí tady ostře kontrastuje s excentrickou osobností Dalího a surrealismem, který sám představuje. Koupelna, tradičně soukromý a intimní prostor, se na této fotografii

[22] FORGOTTEN LOS ANGELS, Facebook post Forgotten Los Angels, 2021

mění ve veřejný, performativní prostor. Využití tohoto místa zpochybňuje hranice mezi soukromou a veřejnou sférou, což je v koupelnové fotografii stále se opakující téma. Rozkládá hierarchie mezi vysokým uměním (jeho obrazy a osobnost) a běžným, každodenním prostředím hotelového pokoje. Koupelny byly často používány ve fotografii poloviny 20. století jako nepřikrášlené pozadí pro autentičnost. V případě Dalího tohle prostředí jen zdůrazňuje jeho schopnost proměnit všednost v umění a uplatnit vlastní exhibici.

Fotografka **Susan Wood** (1932) je známá svými portréty významných osobností 60. a 70. let. Její práce zahrnuje snímky ikonických postav té doby, přičemž její fotografie Lennona a jeho partnerky Ono patří mezi ty nejznámější. V prosinci 1968 fotografka zachytila sérii intimních snímků Johna Lennona a Yoko Ono v jejich domě ve Weybridge v Anglii. (Obr. 46) Fotografie *Bathtub In* byla pořízena pro časopis *Look*.[23] Zachycuje netradičně Johna a Yoko v jejich rodinném prostředí. Tento snímek nejenže dokumentuje jejich osobní vztah, ale působí navíc hravě v neobvyklé pozici a v prostředí koupelny a vany. Ve vaně se stejně jako John a Yoko nechali fotografovat také hudební skupiny The Mamas & the Papas a Sex pistols. Ze spisovatelů Ernest Hemingway, malíř Picasso, a už výše zmíněný Salvator Dalí a nespočet hollywoodských hvězd až po top modelky.

Česká fotografka **Kateřina Sýsová** používá vanu i k dalšímu výtvarnému sdělení, inscenované metaforické fotografii. Ve fotoknize *Kukbuk,* zachycující vtipným a často doslovným způsobem české recepty, prezentuje fotografii *Utopenec.* (Obr. 47) Ta zdánlivě připomíná obraz topící se Ofélie. Modelka v růžových šatech, zastupující utopence, leží v napuštěné vaně a kolem ní plavou špekáčky s nakrájenou cibulí. Zatímco její fotografie „*Vana"* (Obr. 48) ze série *The Rooms* bourá ustálené gender normy tím, že do pěnové koupele umisťuje muže, který si holí hruď, zatímco žena sedící vedle si prohlíží vlastní neoholené podpaží. Fotografii na svém instagramu okomentovala slovy: *„Holky se nemusej holit na to, aby byly sexy* 💪*"*[24] (Obr. 37)

Původně jsem měla za to, že nohy ve vaně se začaly fotografovat až od roku 2010 s příchodem sociálních sítí jako je tumblr a snapchat, ale mýlila jsem se. Myšlenka fotografování nohou ve vodě není nic nového. Už dříve se podobné záběry objevovaly v umělecké fotografii a filmu, kde často vyjadřovaly pocity klidu, zranitelnosti nebo požitku.

[23] LOOK*, March 1*8, 1969
[24] SÝSOVÁ, *Vana*, 2020

V sérii autoportrétů **Lindy Benedict Jones** (1947) jsou hned dva takovéto snímky. (Obr. 49) Pro kontext, spadají do fotografické série autorčiných autoportrétů nazvané *O sobě 1975–1976*, které pořizovala během těžkého období, kdy se se svým manželem rozhodli žít každý sám.[25] Je proto pochopitelné, že muselo dojít i na koupelnu a vanu, jakožto místo uvolnění a útočiště. Na první fotografii se koukáme doslova autorčinýma očima, vidíme pouze prsty a nohy do půlky nártu, zrcadlící se na hladině napuštěné vody, stejně tak jako kohoutek s hadicí od sprchy a mýdlo. To vše s výhledem na stěnu obloženou kachlíky. Zdá se, že v levém rohu si pomalu kvete plíseň. Tak fádní a všední objekt, jakým jsou nohy ve vaně, se dá pojmout a zachytit zajímavě, neobvykle a díky zrcadlení hladiny dokonce poeticky.

Photographer Hal (1971), vlastním jménem Haruhiko Kawaguchi, je ve dne komerčním fotografem a v noci vyhledává subjekty pro svou volnou tvorbu. Je známý svými nekonvenčními a provokativními portréty párů uzavřených ve vakuových plastových sáčcích. *COUPLE JAM* je fotografická série (Obr. 50, 51) navazující na spolupráce s různorodými páry, které ho fascinují. Hal zkoumá témata intimity, lidského spojení a zranitelnosti tím, že dvojice umisťuje do vany. Název souboru vznikl podle Halovy asociace, když fotil páry ve vaně *„Jejich vzájemná láska je spojila jako vařená marmeláda, proto COUPLE JAM.“* Takto o sérii mluví samotný fotograf: *„Bylo mnoho párů, které se styděly, ale přesvědčil jsem je, aby se posadily na dno vany. V jistém smyslu to bylo spíše sadistické a trochu jako stahování provazy. Jak však jejich jednota sílila, tím více vyjadřovali svá pouta. Páry se brzy spojily jako magnety a ve vaně ukázaly své pravé já. Toto místo byla jejich soukromá instantní foto-budka. V této vaně se slévají v jedno. Dva lidé leželi tak přirozeně ve vaně, jako by byli plody v matčině lůně.“* [26]

Je zajímavé, že Halova práce také slouží jako katalyzátor pro některé páry, posiluje jejich pouta nebo dokonce vede k manželství. Výrazná bílá vana ostře kontrastuje s oblečením a přitahuje pozornost diváka k páru a jeho strnulé póze. Jejich končetiny jsou pevně zapletené, téměř až k nepohodlí. Tato fyzická blízkost symbolizuje možnost vzniku jejich citového pouta. Zde autor využívá vanu jako prostor uzavření až stísnění, aby dosáhl integrity až spojení fotografovaných párů.

Noriko Yabu (1981) je japonská fotografka známá zejména svými sugestivními sériemi autoportrétů s názvy „*SUISOU“* a „*KASOU“*, které se noří do témat identity,

[25] MRÁZKOVÁ, *Příběh Fotografie*, 1985, str. 218-219
[26] PHOTOGRAPHERHAL, Couple Jam, 2009

transformace a pomíjivosti. Série o 36 fotografiích *SUISOU* je introspektivní a konceptuální dílo, které využívá vanu jako prostředí pro autoportréty. Série zkoumá vlastní identitu a sebevyjádření. Slovo „*Suisou*“ (水槽) se v japonštině překládá jako „nádrž na vodu“ nebo „akvárium“, což metaforicky rámuje sérii. Přirovnává vanu k akváriu, omezenému prostoru, kde je sama sobě objektem zkoumání, podobně jako jsou lidé ve společnosti nebo ryby v akváriu. Yabu používá techniku samospouště a opakovaně se potápí do vody ve vaně. Fotografie zachycují její ponořenou postavu prostřednictvím souhry bublin, světla a pohybu a vytvářejí éterické a někdy až surrealistické obrazy. Voda představuje jak jasnost, tak zkreslení, což odráží nejednoznačnou a proměnlivou povahu identity. Bubliny dodávají fotografiím texturu a vrstvy, což může naznačovat bariéry, které zatemňují sebe–pochopení a vnější úsudek. (Obr. 52) Zanořila se do vany a samospoušť fotoaparátu vytvořila obraz abstraktní.

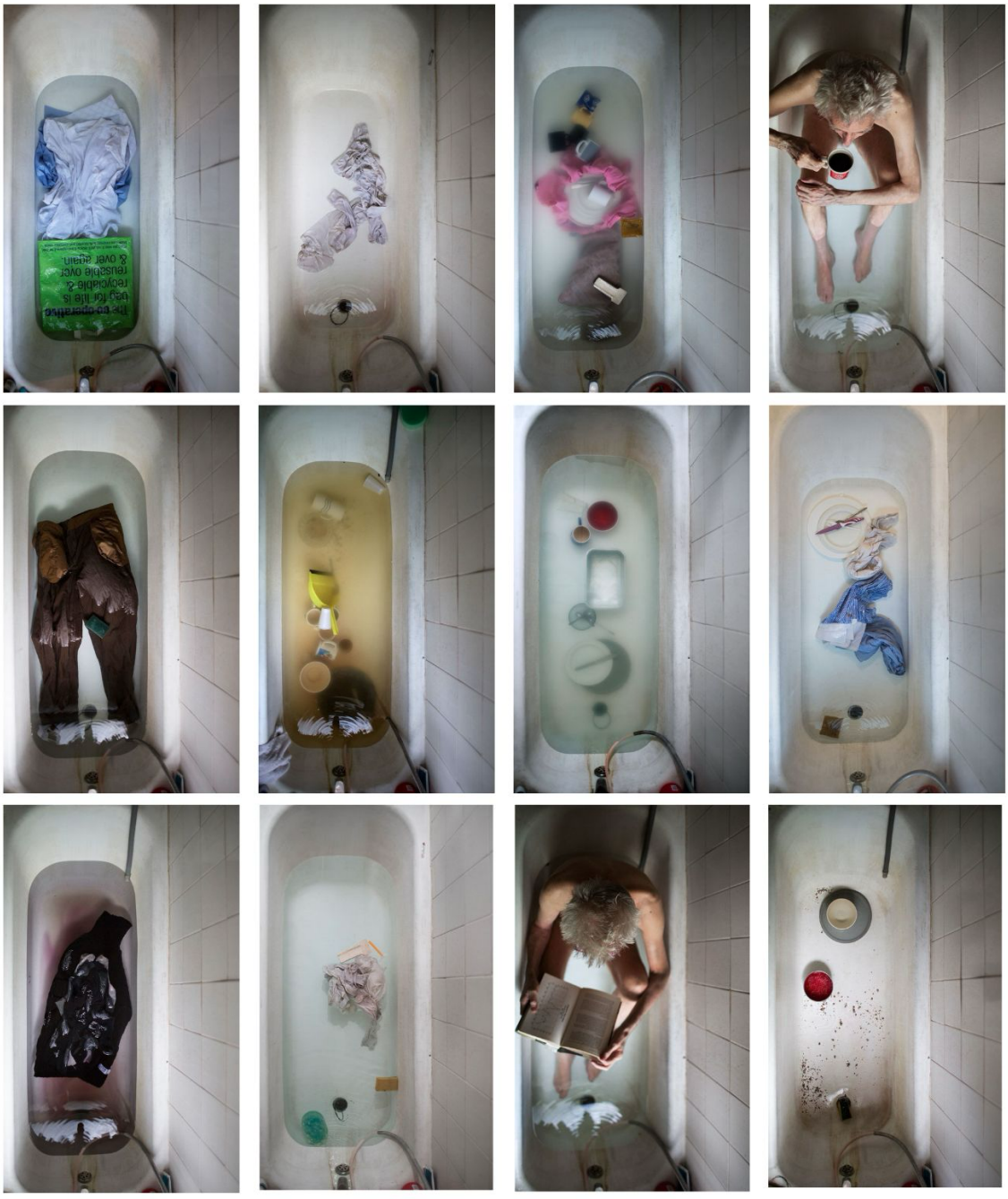
Obrázek 34: Libuše Jarcovjáková, *Vánoce 177018,* 1964

Obrázek 35: David E. Scherman / Lee Miller, *Hitlerova vana*, 1945

Obrázek 36: Esther Edith, *Birth Photography*, 2017

Obrázek 37: Corinna Kern, George's Bath, 2014

Obrázek 38: Corrina Kern, *George kouří cigaretu během koupele*, Londýn 2013

Obrázek 39: Corrina Kern, *George si dává pauzu od spravování svého kola*, Londýn, 2013

Obrázek 40: Corrina Kern, *George odpočívá na spacáku na podlaze své koupelny*, Londýn, 2013

Obrázek 41: Ren Hang, 2015

Obrázek 42: Ren Hang, 2015

Obrázek 43: Ren Hang, 2015

Obrázek 44: Ren Hang, 2015

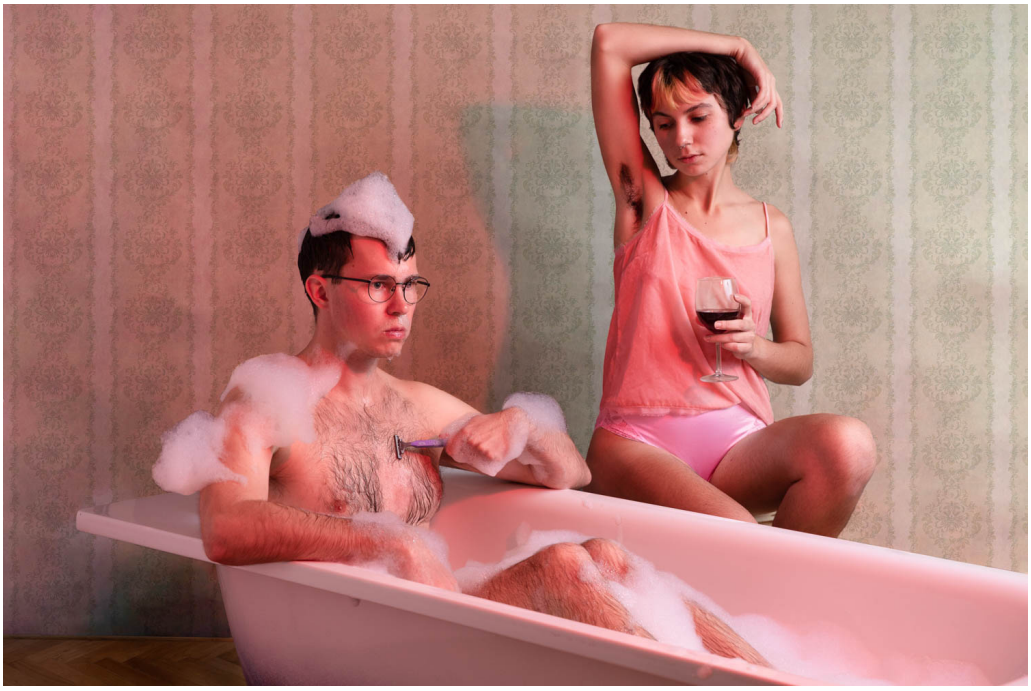
Obrázek 45: Salvator Dalí, *Artist Salvador Dali Seated in a Bathtub at the Ambassador Hotel,* fotografická kolekce v Los Angeles, 1944

Obrázek 46: Susan Wood, John Lennon & Yoko Ono*, "Bathtub In*", 1968

Obrázek 47: Kateřina Sýsová, *Utopenci*, Kniha *Kukbuk*. 2022

Obrázek 48: Kateřina Sýsová, *Vana*, série *Rooms,* 2020

Obrázek 49: Linda Benedict Jones, *Self portrait*, 1976

Obrázek 50: Photographer Hal, *Couple Jam*, *Miu*, 2009

Obrázek 51: Photographer Hal, *Couple Jam*, *Love&Yan*, 2009

Obrázek 52: Noriko Yabu, *#02*, SISOU, 2014

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem měla v úmyslu věnovat se rozboru fotografií, které jsou zaměřeny na interiér koupelny jako prostředí, které má několik funkcí. Jednak po konzultacích s vedoucí práce, jednak ze svého vlastního výzkumu jsem si uvědomila, jak široké a rozsáhlé je to téma.

V průběhu jsem musela několikrát zužovat rozsah i vlastní téma, neboť při studování literatury, konzultacích a procházení internetu jsem nacházela nové a nové podněty a struktura bakalářské práce se mi začala rozpadat. Nakonec jsem se díky paní vedoucí práce dostala k celku, o kterém se domnívám, že může poskytnout jak informace o tomto tématu, tak dát podnět k zamyšlení nad prostorem koupelny prostřednictvím média fotografie. Pohled do prostoru koupelny, do zrcadla, na umyvadlo a vanu je pohled můj. Pokusila jsem se ale taky zprostředkovat pohledy jiných lidí (a v této práci jej předkládám čtenáři a divákovi, aby měl také více možností, jak se na danou problematiku podívat).

I v závěru této bakalářské práce musím přiznat, že se raději budu věnovat vlastnímu fotografování, než teoretické a literární činnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Bible: písmo svaté Starého a Nového zákona: podle ekumenického vydání z r. 1985, Praha Ústřední církevní nakladatelství [1989]

BAYARD, Pierre. *Jak mluvit o knihách, které jsme nečetli*. Brno: Host – vydavatelství, [2010]. ISBN 978-80-7294-367-8.

CUBERO, Yolanda. *Spectacular Houses, Photography by Jordi Miralles,* Barcelona, [2011]. ISBN 978-84-9936-811-5.

ČÍŽEK, Jaromír. *Koupelny: zařizování a modernizace*. Domov plný nápadů. Praha: Slovart, [2001]. ISBN 80-7209-280-4.

HÁJEK, Václav. *Jak rozpoznat odpadkový koš: eseje o stereotypech ve vizuální kultuře*. Labyrint fresh eye. V Praze: Labyrint, 2011. ISBN 978-80-87260-31-9.

HRUBÍN, František a LUKAS, Jan. *Sviť sluníčko sviť*. 2. vyd. Praha: Albatros [1976]

KUHNOVÁ, Erika. *Koupelna na jedničku*. Bratislava: Jaga Group, [2006]. ISBN 80-8076-042-X.

MARIEN, Mary Warner. *Photography: a Cultural History*. Fourth edition. Boston: Pearson, [2015]. ISBN 978-0-205-98894-5.

MRÁZKOVÁ, Daniela. *Příběh fotografie.* Edice Máj. svazek 446. Mladá Fronta. [1985]. IBSN 09/18 23-033-85

PENNER, Barbara. *Bathroom*. Objekt. London: Reaktion Books, [2013]. ISBN 978-1-78023-193-8.

PIJOÁN, José. *Dějiny umění*. 10. Vyd. 4., V Knižním klubu 1. V Praze: Balios, [2000]. ISBN 80-242-0218-2.

PHOTOGRAPHERHAL, *Couple Jam.* Tokyo: Tosei-sha, [2009]. ISBN 978-4-88773-098-4 C0072.

SPIŠKA, Ivan. *Náš dom: Navrhovanie, zariaďovanie a úprava okolia*. 3. vyd. Edícia stavebníckej literatúry. Bratislava: Alfa, 1980.

INTERNETOVÉ ZDROJE

ASOCIACE FOTOGRAFŮ, Kateřina Sýsová, asociacefotografu.com [online]. 2021[cit. 2024-11-09].
Dostupné z: https://www.asociacefotografu.com/cz/osobnosti-ceske-fotografie/458/katerina-sysova.html

BBC, Lee Muller: Hitler's Bathtub, bbc.com [online]. 2014 [cit. 2024-10-09]

BERGER, Maurice, Self-Portrait in Blue Bathroom, London, thejewishmuseum.org [online]. 2004 [cit. 2024-11-07].

Dostupné z: https://thejewishmuseum.org/collection/28084-self-portrait-in-blue-bathroom-london

BROTHERUS, Elina, *Annunciation 5*, elinabrotherus.com [online]. 2013 [cit. 2024-12-18]. Dostupné z: https://www.elinabrotherus.com/annonciation

EDITH, Esther, Esther Edith Professional Photography & Films, About, estheredith.com [online]. (rok neznámý) [cit. 2024-10-15].
Dostupné z: https://estheredith.com/spokane-birth-photographer-esther-edith/

FORGOTTEN LOS ANGELS, Facebook post Forgotten Los Angels, facebook.com [online]. 2021 [cit. 2024-12-13].
Dostupné z: https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=106911978206327&id=104361091794749&_rdr

FRYNČ, Martin, Křest knihy černé roky Libuše Jarcovjákové 20. 12.-20. 12./ DUP39 / Fotografie, martinfryc.eu [online]. 2016 [cit. 2024-11-21].
Dostupné z: https://martinfryc.eu/vystavy/krest-knihy-cerne-roky-libuse-jarcovjakove/

GALE, "Napalm Girl" (Phan Thi Kim Phúc, Nick Ut, 1972), gale.com [online]. 2016 [cit. 2025-04-20].
Dostupné z: https://www.gale.com/intl/v/associated-press-napalm-girl-nick-ut

HRONOVÁ, Zuzana, Kalajáramář, cimrman.alt [online]. 2009 [cit. 2025-04-24].

Dostupné z: http://www.cimrman.at/list.php?l=41&p=1746&a=b&PHPSESSID=7256dd23ae7318d738f

HUGHES, Jim, Tomoko Eumura R.I.P., digitaljournalist.org [online]. 2015 [cit. 2025-04-06].
Dostupné z: https://digitaljournalist.org/issue0007/hughes.htm

INTERNET ARCHIVE, Modern Bathrooms by Standard Sanitary Mfg. Co.1909, archive.org [online]. 2013 [cit. 2025-02-04].
Dostupné z: https://archive.org/details/ModernBathrooms/page/n73/mode/2up

KANE, Ashleigh, Remembering Ren Hang, dazeddigital.com [online]. 2017 [cit. 2024-11-06].
Dostupné z: https://www.dazeddigital.com/photography/article/34896/1/remembering-chinese-photographer-ren-hang

KERN, Corinna, George's World, corinnakern.com [online]. 2013 [cit. 2025-01-30].
Dostupné z: https://corinnakern.visura.co/georges-world

KRČMOVÁ, Michaela, *Kdo byla Artemisia Gentileschi?,* vypravetiitalii.cz [online]. 2024 [cit. 2024-09-25].
Dostupné z: https://www.google.com/search?q=About+https://www.vypravetitalii.cz/clanky-a-reportaze/kdo-byla-artemisia-gentileschi-nejlepsi-barokni-malirka/&tbm=ilp&ctx=atr&sa=X&ved=2ahUKEwiwk6WS05ONAxXO6AIHHfkLNhcQv5AHegQIABAC

LENS CULTURE, Couple Jam by PHOTOGRAPHERHAL, lensculture.com [online]. (rok neznámý) [cit. 2024-11-10].
Dostupné z: https://www.lensculture.com/books/19094-couple-jam

LIBRARY OF CONGRESS, John Lennon, Yoko Ono, loc.gov.com [online]. (rok neznámý) [cit. 2024-09-10].
Dostupné z: https://www.loc.gov/pictures/item/2016718765/?utm_source=.com

MAGNUM PHOTOS, Marilyn Monroe: An Appretiation, magnumphotos.com [online]. (rok neznámý) [cit. 2024-11-11].
Dostupné z: https://www.magnumphotos.com/arts-culture/eve-arnold-marilyn-monroe-an-appreciation/

MASON, E. John, Gordon Parks: "A Harlem Family," Life Magazine, 1968 johnedwinmason.typepad.com [online]. 2013 [cit. 2024-10-11].

Dostupné z:
https://johnedwinmason.typepad.com/john_edwin_mason_photogra/2013/01/gordon-parks-harlem-family.html

MATHARU, Arshdeep, This Week's Photo – Things Are Queer – Duane Michals, medium.com [online]. 2017 [cit. 2024-10-23].
Dostupné z: https://medium.com/@arshdeep.nz/this-weeks-photo-things-are-queer-duane-michals-8854986b6a29

MOVIECLIPS, Psycho (5/12) Movie clip (1960) HD, Youtube.com [online]. 2011 [cit. 2025-04-24]
Dostupné z: https://youtu.be/0WtDmbr9xyY?si=_eRCHpCP4gu7-oy4

NEW YORK PUBLIC LIBRARY, Life Magazine Digital Archive, nypl.org [online]. (rok neznámý) [cit. 2025-02-04].
Dostupné z: https://www.nypl.org/node/444480

NEW YORK PUBLIC LIBRARY, Life Magazine, Raquel on Skates as a Derby Demon, Life Magazine Digital Archive, nypl.org [online]. 2nd June 1972 [cit. 2025-04-03]
Dostupné z:
https://books.google.cz/books?id=ClcEAAAAMBAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=twopage&q&f=true

PARALLEL PLANETS, Sisou by Noriko Yabu by A Parallel piece by Unknown, parallelplanets.blogspot.com [online]. 2015 [cit. 2024-10-10].
Dostupné z: http://parallelplanets.blogspot.com/2015/01/suisou-by-noriko-yabu.html

QIU, Bohan, The legacy of Ren Hang, frieze.com [online]. 2019) [cit. 2024-11-06].
Dostupné z: https://www.frieze.com/article/legacy-ren-hang

ROSEN, Miss, The Female Gaze: Eve Arnold's intimate portrait of Marilyn, huckmag.com [online]. 2024 [cit. 2024-12-11].
Dostupné z: https://www.huckmag.com/article/the-female-gaze-eve-arnolds-intimate-portrait-of-marilyn

SALAZAR-WINSPEAR, Olivia, US photographer Tina Barney's penetrating portraits, youtube.com [online]. 2024 [cit. 2025-03-29].
Dostupné z: https://youtu.be/_cVuDw-YbDU?si=f7KqLJ8qwg5Iduxr

SHARMA, Manjari, The Shower Series: Statement, manjarisharma.com

[online]. 2009-2013 [cit. 2024-12-10].

Dostupné z: https://www.manjarisharma.com/the-shower-series

SCHAMA, Simon, Síla Umění – David, mojevideo.sk [online]. 2006 [cit. 2025-23-02].
Dostupné z: https://www.mojevideo.sk/video/31fd3/sila_umeni_david.html

SCHILD, Darcy, An Italian artist paints stunning watercolor designs in her sink to make handwasching more beautiful, businessinsider.com [online]. 2020 [cit. 2024-10-11].
Dostupné z: https://www.businessinsider.com/pictures-of-sink-watercolor-painting-artist-marta-grossi-italy-2020-6

SKARBAKKA, Kerry. The Struggle of Right Oneself, 2001-2014, skarbakka.com [online]. 2014 [cit. 2025-04-24].
Dostupné z: https://www.skarbakka.com/portfolio/the-struggle-to-right-oneself/

STRECKER, Alexander, George‘s Bath, lensculture.com [online]. 2014 [cit. 2024-09-10].
Dostupné z: https://www.lensculture.com/articles/corinna-kern-george-s-bath

SÝSOVÁ, Kateřina, *@kejtsy,* instagram.com [online]. 2020 [cit. 2024-12-06].
Dostupné z: https://www.instagram.com/p/B-IOFI7nJGh/?utm_source=ig_web_copy_link&igsh=MzRlODBiNWFlZA%3D%3D

TAYLOR, Trey, Why We’re Fascinated by the Contents of Andy Warhol’s Bathroom Cabinet, anothermag.com [online]. 2018 [cit. 2025-04-14].
Dostupné z: https://www.anothermag.com/design-living/10983/why-were-fascinated-by-the-contents-of-andy-warhols-bathroom-cabinet

THE GORDON PARKS FOUNDATION, The Fontenelle, 1967, gordonparksfoundation.org [online]. (nedatováno) [cit. 2024-10-11].
Dostupné z: https://www.gordonparksfoundation.org/gordon-parks/photography-archive/the-fontenelle-family-1967/installations?view=slider#4

VAN DEN VALENTYN, Robert, LOT 423 I Untitled Film Still #39, auction.van-ham.com [online]. (rok neznámý) [cit. 2024-10-23].
Dostupné z: https://auction.van-ham.com/en/cindy-sherman-untitled-film-still-39--id-24737-item.html

VITVAR, H. Jan, Jak se z neznámé fotografky Libuše Jarcovjákové stala mezinárodní hvězda, Nový Respekt 4/2020: A co z českého umění západní svět aktuálně přitahuje?

respekt.cz [online]. 2020 [cit. 2024-11-18].
Dostupné z: https://www.respekt.cz/tydenik/2020/4/fotografka-roku

WIKIPEDIE, *Artemisie Gentileschiová*, Wikipedie: otevřená encyklopedie [online]. 2025 [cit. 2025-05-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Artemisia_Gentileschiová

WIKIPEDIE, *Bidet*, Wikipedie: otevřená encyklopedie [online]. 2024 [cit. 2024-12-20]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Bidet

WIKIPEDIE, *Koupelna*, Wikipedie: otevřená encyklopedie [online]. 2024 [cit. 2024-12-21]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Koupelna

WIKIPEDIE, *Pitná voda*, Wikipedie: otevřená encyklopedie [online]. 2024 [cit. 2025-01-28]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pitná_voda

WIKIPEDIE, *Užitková voda*, Wikipedie: otevřená encyklopedie [online]. 2024 [cit. 2025-01-28]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Užitková_voda

. Dostupné z: https://www.bbc.com/culture/article/20140903-in-hitlers-bathtub

WOODWARD, Daisy, A Bathroom by Saul Steinberg, anothermag.com [online]. 2014 [cit. 2024-11-26].
Dostupné z: https://www.anothermag.com/fashion-beauty/3548/a-bathroom-by-saul-steinberg

YABU, Noriko. Suisou, norikoyabu.com [online]. 2016 [cit. 2025-04-24].
Dostupné z: http://www.norikoyabu.com/works01.html

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Isabelle Elsen, *Isabel Ellsen Processes Film in a Hotel Bathroom in Saudi Arabia, 1991,*1991, edition.cnn.com [online]. [cit. 2025-05-11] ……**16**
Dostupné z: https://edition.cnn.com/2020/03/06/world/gallery/trailblazers-of-light-women-photojournalists/index.html

Obrázek 2: Tizian, *Diana and Actaeon,*1556-1559 [online]. [cit. 2025-04-24] ……..**18**

Dostupné z: https://images.app.goo.gl/hfNyEjK4wBWfugS17

Obrázek 3: Artemisia Gentileschi, Susana snd the Elders, 1610 [online]. [cit. 2025-04-24]..

…….……**20**
Dostupné z: https://images.app.goo.gl/U1BXgHLYccerCS3r5

Obrázek 4: Rembrandt Van Rijn, *Batsheba Recieving David's Letter,* 1645 [online]. [cit. 2025-04-24] …… **22**

Dostupné z: https://images.app.goo.gl/xB8Pz2vgdps2UfX16

Obrázek 5: Cindy Scherman, *UNTITLED FILM STILL #39,* 1979*, ,* [online]. [cit. 2024-11-13] …...……**24**
Dostupné z: https://www.moma.org/collection/works/56949
Obrázek 6: Floyd W. Gunninson, *Interiér koupelny,* 1915 [online]. [cit. 2024-11-07] ..…**29**

Dostupné z: https://collections.eastman.org/objects/101075/no-title;jsessionid=16A4C65273A69CDB2DA669126B621E65?ctx=a66df7cf-68ea-450c-a0d8-9d6f048d6028&idx=16

Obrázek 7: Duane Michals, *Things are Queer, 1973* [online]. [cit. 2025-04-24]. ……**29**
Dostupné z: https://medium.com/@arshdeep.nz/this-weeks-photo-things-are-queer-duane-michals-8854986b6a29

Obrázek 8: J. A. D. Ingres, *Turecké lázně*, 1862, [online]. [cit. 2025-05-11]…….**30**
Dostupné z: https://images.app.goo.gl/5ttzL4jTK1etcA3h6

Obrázek 9: Alfred Stevens, *Le Bain,* 1873 [online]. [cit. 2025-04-24]……**31**

Dostupné z: https://www.musee-orsay.fr/en/artworks/le-bain-976

Obrázek 10: Pierre Bonnard, *Nude in Bathtub,* 1946 [online]. [cit. 2025-04-24]……....**31**

Dostupné z: https://images.app.goo.gl/72pKazvycAmts6cL7

Obrázek 11: Elina Brotherus, *Avallon*, Annonciation 5, 2010 [online]. [cit. 2024-12-18] **32**

Dostupné z: https://www.elinabrotherus.com/annonciation

Obrázek 12: Mary Cassat, *Dětská koupel,* 1893 [online]. [cit. 2025-04-24] ……..**32**

Dostupné z: https://images.app.goo.gl/QNZPNuWGp79yorqo7

Obrázek 13: František Hrubín a Jan Lukas, *Sviť sluníčko, svit', Vana,* 1976 [kniha]. [cit. 2025-04-28]

……..**33**

Dostupné z: HRUBÍN, František a LUKAS, Jan. *Sviť sluníčko sviť*. 2. vyd. Praha: Albatros [1976]

Obrázek 14: Charles Harbutt, *Byt na Lower East side, NY,* 1960 [online]. [cit. 2025-05-11]…… **37**

Dostupné z: https://images.app.goo.gl/jViXZdyHFhR4TGUf6

Obrázek 15: Eve Arnold, *One of Four Girls Sharing a Flat in Kings Bridge,* 1961 [online]. [cit. 2025-04-24].……..……**37**

Dostupné z: https://images.app.goo.gl/fYZgCejgk4CaUcxp8

Obrázek 16: Gordon Parks, *Cleaning the Tub, Where the Washing is Also Done, is Rosie's chore*, Fontenelle Family, 1968 [online]. [cit. 2024-10-10]……. ...**38**

Dostupné z: https://www.gordonparksfoundation.org/gordon-parks/photography-archive/the-fontenelle-family-1967/installations?view=slider#4

Obrázek 17: Tina Barney, *Jill and Polly in the Bathroom,* 1987 [online]. [cit. 2025-04-24]. …… …….**38**

Dostupné z: https://www.artic.edu/artworks/184990/jill-and-polly-in-the-bathroom

Obrázek 18: Eugene Smith, *Tomoko and Mother in the Bath*, Minamata, 1971 [online]. [cit. 2025-04-04]…… **39**

Dostupné z: https://images.app.goo.gl/ry8MQKeBiU4a2d5e8

Obrázek 19: Liberated *Prisoners in the Baths,*1945 [online]. [cit. 2025-04-24]**.**…….....**42**
Dostupné z: https://images.app.goo.gl/bCk64h1CCU93UCZP7

Obrázek 20: Kerry Skarbakka, *The Struggle of Right Oneself,* 2001-2014 [online]. [cit. 2025-04-24]. ……... **42**
Dostupné z: https://www.skarbakka.com/portfolio/the-struggle-to-right-oneself/

Obrázek 21: Jaques Louis David, *Maratova smrt,* 1793 [online]. [cit. 2025-04-24].
……. **43**
Dostupné z: https://images.app.goo.gl/vWtRAQnrF2CFVdzz5

Obrázek 22: Wee Gee, *Bathroom,* rok neznámý [online]. [cit. 2025-04-24].……...…..**43**
Dostupné z: https://images.app.goo.gl/BVYGJQqw5j7aHPNG9

Obrázek 23: Nan Goldin*, Self-Portrait in Blue Bathroom*, The Ballad of Sexual Dependency ,1980 [online]. [cit. 2024-12-10] ……... **47**
Dostupné z: https://www.moma.org/collection/works/204437

Obrázek 24: Vivian Mayer*, Vivian Maier Takes a Bathroom Selfie in 1995*, 1995 [online]. [cit. 2024-04- ……..…….……..…… **47**
Dostupné z:
https://www.reddit.com/r/OldSchoolCool/comments/7rudeu/photographer_vivian_maier_takes_a_bathroom_mirror/

Obrázek 25: Libuše Jarcovjáková, *Michal se holí v koupelně autorčiných rodičů,* Z cyklu Vražedné léto, 1984 [online]. [cit. 2024-11-15]…….. **48**
Dostupné z: https://www.respekt.cz/tydenik/2020/4/fotografka-roku

Obrázek 26: Libuše Jarcovjáková, *Michal se holí v koupelně autorčiných rodičů,*
z dokumentace návštěvníka křtu knihy Černé roky Libuše Jarcovjákové*, 2015*[online]. [cit. 2025-01-27]…… …….**48**
Dostupné z: https://martinfryc.eu/vystavy/krest-knihy-cerne-roky-libuse-jarcovjakove/

Obrázek 27: Jindřich Štreit, *Z cyklu: Kde domov můj*, 2017*,* [online]. [cit. 2025-05-10]…… …….**52**

Dostupné z: https://images.app.goo.gl/dKem7Q9RVT5mJ2FM7

Obrázek 28: Edward Steichen *Still-life with Sink and Soap*, 1930, [online]. [cit. 2024-10-20]..…… …….…… **52**
Dostupné z: https://www.artsy.net/artwork/edward-steichen-still-life-with-sink-and-soap

Obrázek 29: Wes Anderson, *Taková zvláštní rodinka*, 2001, [online]. [cit. 2024-10-20]..…….……...**53**
Dostupné z: https://images.app.goo.gl/AdtR9Pz92r3w5dME7

Obrázek 30: Marta Grossi, galaxy in the bathroom sink, 2020 [online]. [cit. 2024-11-10]..
…… …….…… ……...**53**
Dostupné z: https://www.instagram.com/bananagraffiti/p/CDRGffElZyd/

Obrázek 31: Manjari Sharma, *The Shower Serie*s, 2020 [online]. [cit. 2025-04-23]……. **56**
Dostupné z: https://www.manjarisharma.com/the-shower-series
Obrázek 32: Manjari Sharma, *The Shower Serie*s, 2020 [online]. [cit. 2025-04-23] …… **56**
Dostupné z: https://www.manjarisharma.com/the-shower-series

Obrázek 33: Jamie Lee Curtis. *Jamie Lee Curtis recreates her mother's famous , 'psycho' shower scene*, 2015 [online]. [cit. 2025-04-23]……**57**
Dostupné z: https://images.app.goo.gl/oiWFXc4QKPGftMbD6

Obrázek 34: Libuše Jarcovjáková, Libuše Jarcovjáková, *Vánoce 177018,* 1964 [online]. [cit. 2024-11-15]…….. **64**
Dostupné z: https://www.ppf-art.cz/en/photo-collection/jarcovjakova-libuse-1/work/vanoce-177018-1

Obrázek 35: David E. Scherman / Lee Miller, *Hitlerova vana*, 1945 [online]. [cit. 2024-11-04]……..... **64**
Dostupné z: https://iconicphotos.wordpress.com/2013/04/26/follow-up-lee-miller-in-hitlers-bathtub/

Obrázek 36: Esther Edith, *Birth Photography*, 2017 [online]. [cit. 2024-12-13] ……..… **65**
Dostupné z:
https://www.facebook.com/photo/?fbid=922659657890988&set=a.1060067504710310

Obrázek 37: Corinna Kern, George's Bath, 2014 [online]. [cit. 2024-10-04]…… **66**
Dostupné z: https://www.corinnakern.com/georges-bath

Obrázek 38: Corrina Kern, *George kouří cigaretu během koupele*, Londýn 2013[online]. [cit. 2025-01-28]……...**67**
Dostupné z: https://corinnakern.visura.co/georges-world

Obrázek 39: Corrina Kern, *George si dává pauzu od spravování svého kola*, Londýn, 2013 [online]. [cit. 2025-
01.28]……... **67**
Dostupné z: https://corinnakern.visura.co/georges-world

Obrázek 40: Corrina Kern, *George odpočívá na spacáku na podlaze své koupelny*, Londýn, 2013 [online]. [cit. 2025-01-28]…..……..**68**

Dostupné z: https://corinnakern.visura.co/georges-world

Obrázek 41: Ren Hang, 2015 [online]. [cit. 2025-04-24]……..…… **68**
Dostupné z: https://www.instagram.com/p/0QDGtbrYx-/?utm_source=ig_web_copy_link&igsh=MzRlODBiNWFlZA%3D%3D

Obrázek 42: Ren Hang, 2015 [online]. [cit. 2024-12-05]…….. **69**
Dostupné z: https://www.google.com/imgres?imgurl=https://static.designboom.com/wp-content/uploads/2017/02/chinese-photographer-ren-hang-dies-designboom-03.jpg&tbnid=nbQ7E-5FVIEdYM&vet=1&imgrefurl=https://www.designboom.com/art/chinese-photographer-ren-hang-dies-02-24-2017/&docid=D3-49xHf4FNHBM&w=818&h=1212&source=sh/x/im/m5/1&kgs=fd428eb12b204ffd

Obrázek 43: Ren Hang, 2015 [online]. [cit. 2024-12-05]……..…… **69**
Dostupné z: https://images.app.goo.gl/zru2GtHjGD5xuc3h8

Obrázek 44: Ren Hang, 2015 [online]. [cit. 2024-12-05]]…….. **70**
Dostupné z: https://images.app.goo.gl/NZhwHzDYdf9Ct3bB7

Obrázek 45: Salvator Dalí, *Artist Salvador Dali Seated in a Bathtub at the Ambassador Hotel,* fotografická kolekce v Los Angeles, 1944 [online]. [cit. 2024-11-11]……..…….. **71**
Dostupné z: https://digital.library.ucla.edu/catalog/ark:/21198/zz0002v5w7

Obrázek 46: Susan Wood, John Lennon & Yoko Ono*, "Bathtub In*", 1968 [online]. [cit. 2024-12-19] …… **71**
Dostupné z: https://x.com/thenowherefans/status/1611536523434020866?mx=2

Obrázek 47: Kateřina Sýsová, *Utopenci*, Kniha kukbuk. 2022 [online]. [cit. 2024-12-10]…… **72**
Dostupné z: https://www.sysova.cz

Obrázek 48: Kateřina Sýsová, Vana, série Rooms, 2020 [online]. [cit. 2024-12-15]…… **72**
Dostupné z: https://www.instagram.com/p/B-IOFI7nJGh/?utm_source=ig_web_copy_link&igsh=MzRlODBiNWFlZA==

Obrázek 49: Linda Benedict Jones, *Self Portrait*, 1976 [online]. [cit. 2025-04-24]…….. **73**

Dostupné z: https://live.staticflickr.com/3172/2796634091_d26920c971_z.jpg

Obrázek 50: Photographer Hal, *Couple Jam*, *Miu*, 2009 [online]. [cit. 2025-04-24]……. **73**

Dostupné z: https://www.lensculture.com/photographerhal?modal=project-1435720

Obrázek 51: Photographer Haů, *Couple Jam*, *Love&Yan*, 2009 [online]. [cit. 2025-04-24]……... **74**

Dostupné z: https://www.lensculture.com/photographerhal?modal=project-1435720

Obrázek 52: Noriko Yabu,, *#02*, SISOU, 2014 [online]. [cit. 2024-12-10]…… **74**
Dostupné z: http://norikoyabu.com/works01.html